

Redogörelse

1981/82: 11

Fullmäktiges i riksbanken förvaltningsberättelse för år 1981

1982-01-28

ISBN 91-85456-20-9

ISSN 0347-3198

Tryckt hos Göteborgs Offsettryckeri AB, Stockholm 1982

Till Riksdagen

Jämlikt föreskrift i 37 § lagen för Sveriges Riksbank får fullmäktige avge härvid fogade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning under år 1981.

En redogörelse för det internationella finansiella samarbetet under året återfinns i bilaga 1.

Redogörelse för utvecklingen under år 1981 av Riksbankens jubileumsfond och Fonden för riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne återfinns i bilagorna 2 respektive 3.

Valutastyrelsens årsberättelse till fullmäktige återges i bilaga 4.

Stockholm den 28 januari 1982

TORSTEN BENGTON

ALLAN HERNELIUS
GUNNAR STRÄNG

LARS WOHLIN
KARL ERIK ERIKSSON

ERIK WÄRNBERG
THAGE G. PETERSON
/Thomas af Jochnick

Innehåll

Kredit- och valutapolitiken	5
Den internationella utvecklingen	5
Det inhemska konjunkturläget	8
Den löpande utformningen av politiken	10
Kapitalmarknadspolitik	16
Bankerna	19
Finansbolagen	20
Statsskuldspolitik	21
Kreditflöden och likviditet	23
Valutautvecklingen	27
Kredit- och valutapolitiska åtgärder	29
Riksbankens bokslut	36
Riksbankens styrelse och vissa förvaltningsåtgärder	42
Internationellt finansiellt samarbete	Bilaga 1 ... 49
Riksbankens Jubileumsfond	Bilaga 2 ... 54
Fonden för riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne	Bilaga 3 ... 56
Valutastyrelsens berättelse	Bilaga 4 ... 57

Kredit- och valutapolitiken

Den internationella utvecklingen

Den ekonomiska aktiviteten inom OECD-området var totalt sett svag vid ingången av 1981. Under första hälften av 1981 noterades en viss produktionstillväxt för OECD-området som helhet huvudsakligen beroende på en kraftig förstärkning av tillväxten i USA samt en fortsatt hög tillväxttakt i Japan. I Europa, däremot, stagnerade produktionen. Den markerade återhämtning av tillväxten som inletts i USA kom dock att avbrytas senare under våren och en nedgångsfas – den andra på ett år – inträdde. Tillväxten i Japan fortgick visserligen under andra halvåret, men i de europeiska länderna som grupp var den ekonomiska utvecklingen fortsatt svag. Totalt sett för OECD-området upphörde därmed i det närmaste produktionstillväxten under senare delen av 1981. Sammantaget stannade hela OECD-områdets produktionstillväxt för helåret 1981 på drygt 1 %. Den låga aktivitetsnivån inom OECD medförde en ökande arbetslöshet. Under senare delen av 1981 beräknas drygt 25 miljoner ha varit arbetslösa inom OECD-området.

Prisstegringarna för OECD-området som helhet stannade vid 9,5 % i genomsnitt för 1981 mot 11 % 1980. En allmän strävan i OECD-länderna har varit att begränsa prishöjningarna. Denna strävan har underlättats av det svagaläget på världsmarknaden för olja och andra råvaror. För Västeuropas del har dock en del av denna verkan förtagits av valutornas depreciering mot dollarn. Att lönerna steg mindre under 1981 än under föregående år har också verkat återhållande på prisutvecklingen.

Den ekonomiska politiken i OECD-länderna har under de senaste åren haft som övergripande målsättning att bekämpa inflationen. Flertalet länder har haft viss framgång i sina strävanden att begränsa prisstegringarna även om resultatet måste anses begränsat med tanke på insatserna. Skillnaderna i inflationstakt länderna emellan är fortfarande avsevärda. Inflationzbekämpningen har framför allt drivits med penningpolitiska medel. Penningpolitiken inom OECD-området förblev därför stram även under 1981. Inriktningen på kontroll av penningmängdens tillväxt fortsatte att vara ett framträdande drag i flertalet OECD-länders penningpolitiska målsättning.

Den amerikanska politiken resulterade i höga räntor till vilka även de övriga OECD-länderna tvingades anpassa sig. Europeiska länders räntepolitik dikterades under en stor del av året bl. a. av en önskan att i möjligaste mån undvika att anti-inflationspolitiken äventyrades av respektive valutors depreciering gentemot dollarn. Mot denna bakgrund kom räntorna att pressas upp till nivåer som är exceptionella för en lågkonjunktur. Först under senare delen av 1981 började framför allt de korta dollarräntorna att falla vilket ledde till ett nedbringande av det internationella ränteläget.

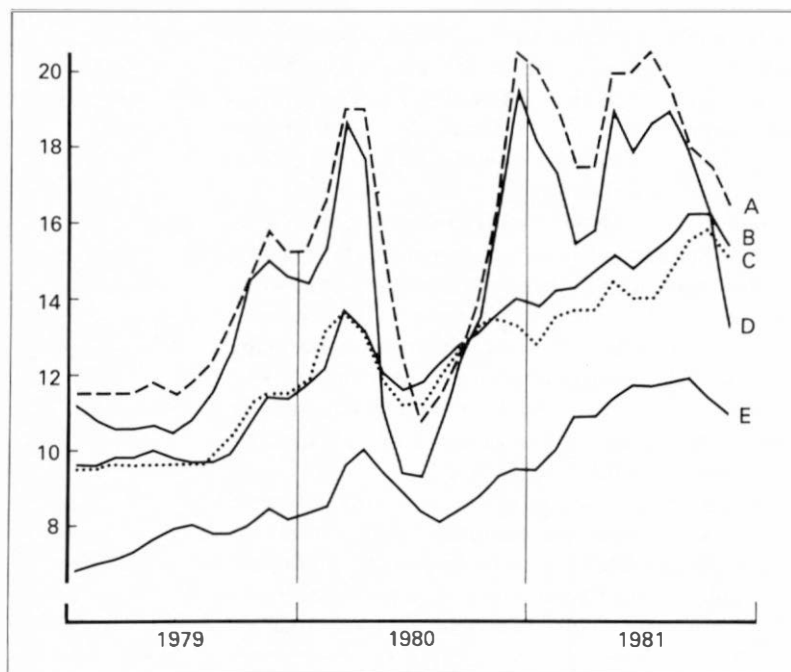
Även om stabiliseringspolitikens tyngdpunkt inom OECD fortsatt att vila på penningpolitiken har man också sökt strama åt finanspolitiken i flera länder. Att uppnå detta har försvårats av att OECD-området befunnit sig i en

lågkonjunktur; stigande statsutgifter samt minskande skatteintäkter har då tenderat att öka budgetunderskotten.

OECD-ländernas anpassning till de höjda oljepriserna 1979/80 gick snabbare än väntat. Exporten till OPEC-länderna ökade kraftigt samtidigt som OECD-ländernas oljeimport föll tillbaka till följd av såväl lågkonjunkturen som strävandena att reducera oljeberoendet. Resultatet blev att OECD-ländernas sammantagna bytesbalansunderskott för 1981 stannade på USD 35 miljarder, en halvering jämfört med föregående år. En betydande del av förbättringen härrörde från en accentuerad vändning i den japanska bytesbalansen från underskott till överskott. Även för de övriga stora OECD-länderna förbättrades bytesbalansläget. För gruppen av små OECD-länder med strukturella bytesbalansunderskott kunde emellertid ingen förbättring skönjas.

Det totalt sätt förbättrade bytesbalansläget för OECD återspeglades i en betydande reduktion av OPEC-ländernas bytesbalansöverskott – detta minskade 1981 med ungefär hälften till USD 60 miljarder. De icke oljeproducerande u-ländernas bytesbalanssituation försämrades ytterligare 1981. Deras sammantagna bytesbalansunderskott kom då att uppgå till USD 68 miljarder.

Diagram 1. Räntor på utländska kreditmarknader

- A. Prime rate i USA.
- B. Ränta på industriobligationer i USA.
- C. Ränta på industriobligationer i dollar på euromarknaden.
- D. Ränta på 3-månaders eurodollarinlåning.
- E. Ränta på industriobligationer i Västtyskland.

Upplåningen på de internationella kreditmarknaderna ökade mycket kraftigt under 1981 och uppgick till totalt 185 miljarder dollar, en ökning från 1980 med 56 %.

Större delen av denna ökning hänförde sig till bankkreditmarknaden där upplåningen ökade från 77 miljarder dollar 1980 till 132 miljarder dollar 1981, en ökning med 71 %. Drygt 50 miljarder dollar föll på juli, då i första hand amerikanska låntagare var mycket aktiva i samband med företagsförvärv. Under denna månad arrangerades flera lån i storleksordningen 5–6 miljarder dollar, de största lånen någonsin på euromarknaden. Detta bidrog starkt till att industriländernas andel av de totala bankkrediterna ökade från 51 % 1980 till 65 % 1981.

Ränteläget på bankkreditmarknaden var fortsatt högt under 1981. Såväl den amerikanska prime rate som interbankräntan i London, LIBOR, pendlade under större delen av året mellan 16 och 20 % (Se Diagram 1). Mot slutet av året visade emellertid räntorna en klart nedåtgående tendens.

Emissionsvolymen för utländsk upplåning på obligationsmarknaderna uppgick till 53 miljarder dollar 1981, en ökning med 28 % jämfört med 1980. Av emissionsvolymen svarade eurobondmarknaden för 59 % och utländska emissioner på nationella kreditmarknader för 41 %, vilket innebär att eurobondmarknadens andel ökade något. Andelen obligationslån uttryckta i dollar ökade från 47 % 1980 till 66 % 1981. Vid sidan av dollarn var schweizerfrancen den viktigaste lånevalutan med 15 % av den totala lånevolymen. Den tyska markens andel minskade från 20 % 1980 till 5 % 1981 sedan den tyska marknaden varit stängd för utländska låntagare under en stor del av året.

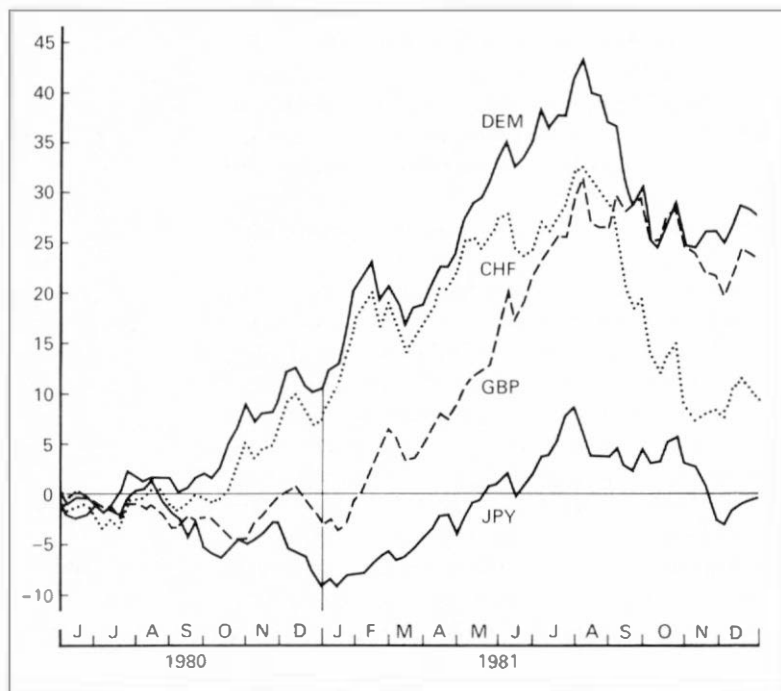
Även på obligationsmarknaderna var ränteläget högt under 1981. På euromarknaden varierade räntan på industriobligationer mellan cirka 13 och 16 % (Se Diagram 1). Obligationsräntorna låg dock mestadels lägre än de korta räntorna vilket starkt bidrog till att det under långa perioder var svårt att placera nya lån samtidigt som låntagarna var ovilliga att emittera fasträntelån i det rådande ränteläget. Mot slutet av året sjönk såväl korta som långa räntor men den snabbare nedgången för de korta räntorna medförde att dessa kom att ligga något lägre än de långa räntorna. Resultatet blev en kraftig ökning av upplåningen på obligationsmarknaderna.

Valutamarknaden dominerades under 1981 i likhet med året innan av dollarkursens utveckling. Den uppgång för dollarn, som hade inletts redan kring halvårsskiftet 1980, fortgick ända fram till i mitten av augusti 1981 (Se Diagram 2). Dollarn hade då stigit gentemot flertalet valutor till kursnivåer som inte uppnåtts på åtskilliga år. Mot exempelvis den tyska marken hade dollarn stigit med ca 30 % från årets början. Efter denna tidpunkt var dollarns utveckling något vikande vilket framför allt följde av att de korta dollarräntorna hade börjat falla. I slutet av året hade dollarns kurs mot den tyska marken sjunkit med 12 % från toppnoteringen.

Inom det europeiska monetära systemet (EMS) var utvecklingen lugn under början av 1981. Under årets första månader tillhörde den franska francen de starkare valutorna inom EMS under det att den tyska marken var svag främst under intryck av bytesbalansens ogynnsamma utveckling. Sedan de tyska myndigheterna i början av februari vidtagit åtgärder till stöd för

Diagram 2. Dollarkursens utveckling i olika länder

Bas: Juni 1980. Procent. Veckogenomsnitt.

marken stärktes denna samtidigt som den franska francen försvagades. Sviktande förtroende för den italienska liran ledde i slutet av mars till att liran devalverades med 6 % mot övriga EMS-valutor. I samband med presidentvalet sattes den franska francen under press, vilket bidrog till allt starkare spänningar inom EMS. Dessa förde i början av oktober fram till att kurserna inom EMS justerades. Sålunda skrevs den tyska marken och den holländska florinen upp med 5,5 % samtidigt som den franska francen och den italienska liran skrevs ned med 3 %. Efter kursjusteringarna skedde åter en omsvängning i valutornas inbördes förhållanden.

Det inhemska konjunkturläget

Utvecklingen av den svenska ekonomin under 1981 kom att präglas av den utdragna internationella avmattningen och den stramhet i den inhemska ekonomiska politiken, som krävdes för att bryta växande bytesbalansunderskott. Det allmänt svaga efterfrågeläget i förening med upphörande lageruppbbyggnad medförde att totalproduktionen (BNP) sjönk med närmare en procent från föregående år, samtidigt som importvolymen föll kraftigt. Inflationstakten var lägre under 1981 än under 1980, ehuru skillnaden väsentligen var betingad av förändringar i de indirekta skatterna.

Den svenska industrins kostnadsnivå hade förbättrats successivt efter de

kraftiga kostnadsstegringarna under 1975 och 1976, inte minst genom de devalveringar som genomfördes under 1977. De omfattande underskott i bytesbalansen som uppstått under de senaste åren ställde emellertid krav på en ytterligare kostnadsanpassning. Det var mot denna bakgrund som den svenska kronan devalverades med 10 % i september 1981 (se närmare avsnittet om politikens utformning). Effekterna härav på exportvolymen kan beräknas komma först med en viss eftersläpning. En förbättring av orderläget kunde dock förmärkas omedelbart; orderingången från exportmarknaden förstärktes redan under hösten. För 1981 som helhet bestod den svaga utvecklingen av exporten. Exportvolymen för varor och tjänster blev så gott som oförändrad jämfört med 1980. Utvecklingen får ses mot bakgrund av att konjunkturen var särskilt svag i Väst Europa, ett område som mottar mer än två tredjedelar av den svenska exporten.

Den inhemska efterfrågan som utvecklats svagt under 1980 mattades ytterligare under 1981. Begränsningarna i de offentliga utgifterna verkade återhållande på den offentliga konsumtionen. Tillväxttakten i denna fortsatte att sjunka volymmässigt och uppgick 1981 till mindre än 2 %. Budgetåtsparningen bidrog också till att dra ned hushållens reala disponibla inkomster. Nedgången i dessa var dock i allt väsentligt en följd av sjunkande lönestegringstakt. Med nedgången i hushållens inkomster följde en neddragning av den privata konsumtionen. Denna beräknas ha sjunkit med 1 1/2 %.

De två närmast föregående årens uppgång i bruttoinvesteringarna bröts och förbyttes i en nedgång med 6 %. Industrins bruttoinvesteringar minskade med ca 9 % i volym samtidigt som bostadsinvesteringarna fortsatte att falla. Delvis som en följd av försvagad utlandsefterfrågan hade en markant lageruppbbyggnad skett 1980. Den dämpades under första delen av 1981 och vändes efterhand i en lagerminskning för året som helhet.

Till följd av den fortgående försvagningen i den inhemska efterfrågan 1981 övergick föregående års stagnation i importen i en kraftig volymminskning, totalt ca 7 % för varor och tjänster. Minskad oljeimport svarade för ungefär hälften av denna nedgång.

Den volymmässiga nedgången i varuimporten i kombination med en stabilisering av oljepriserna förde med sig en påtaglig förbättring av handelsbalansen, vars underskott stannade vid 3 miljarder kr. För 1980 uppgick detta underskott till 11,5 miljarder kr, i stort sett en fördubbling gentemot 1979. Förstärkningen av handelsbalansen balanserades till en betydande del av växande underskott i övriga löpande betalningar, främst genom ökade räntebetalningar till utlandet. Förbättringen i bytesbalansen begränsades därför till knappt 3 miljarder kr. För helåret 1981 beräknas underskottet ha uppgått till drygt 16 miljarder kr.

Industriproduktionen, som varit successivt fallande alltsedan arbetsmarknadskonflikten 1980, fortsatte att minska under 1981. Minskningen mellan helåren uppgick till ett par procent. Produktionsnivån låg vid slutet av 1981 8-9 % under den toppnivå, som uppnåddes i början av 1980. Den totala produktionen i landet minskade, som nämnts, med knappt en procent från 1980 till 1981.

Nedgången i produktionen avspeglades också i sysselsättningsläget.

Arbetslösheten, som minskat 1979 och 1980 steg åter 1981. Tidvis uppmättes relativa arbetslöshetstal på över 3 %, vilket inte skett sedan början av 1970-talet. Det försämrade arbetsmarknadsläget resulterade också i en kraftig ökning av varsel om uppsägningar och permitteringar.

Prisstegringstakten under 1981 dämpades jämfört med föregående år. *Konsumentprisindex* ökade med 9,7 % från december 1980 till december 1981. Vid samma periodjämförelse 1979–1980 var prisuppgången 14,3 %. Prisutvecklingen var svag särskilt mot slutet av 1981.

Under 1981 vidtogs ekonomisk-politiska åtgärder, som verkade prishöjande såsom minskade livsmedelssubventioner och höjd skatt på energi. I motsatt riktning verkade sänkningen av momsen i november från 23,5 % till 21,5 %. Dämpande på prisutvecklingen verkade även det generella prisstoppet, som gällde från september fram till årets slut. Dessa faktorer bidrog starkt till den lägre prisstegringen under loppet av 1981 jämfört med 1980. Skillnaden i inflationstakt för dessa år blev betydligt mindre om indirekta skatter och subventioner frånräknas. Detta framgår av utvecklingen för nettoprisindex, vilket steg med 10,9 % under 1981 jämfört med 11,0 % 1980.

Den löpande utformningen av politiken

Kredit- och valutapolitiken har under de närmast gångna åren utformats mot bakgrund av de hastigt växande underskotten i statens budget och den påtagliga försvagningen av betalningsbalansen. Försvagningen i den internationella konjunkturen har minskat utrymmet att komma till rätta med obalanserna i den svenska ekonomin genom exportledd expansion. Den nedskrivning av den svenska kronan som företogs bör emellertid på sikt skapa utrymme för en expansion.

Den strama penningpolitiken utomlands och svagheten i den svenska betalningsbalansen har lett till att den svenska räntenivån måst hållas på en relativt hög nivå. Utrymmet för en självständig svensk räntepolitik har krympt och räntorna har måst anpassas till förhållandena utomlands. Den internationella räntestegringen inleddes sommaren 1979. Den fortsatte in över 1981 med tillfälligt avbrott under våren och sommaren 1980. I Sverige hade en successiv uppjustering av räntorna ägt rum. Diskontot hade höjts i fyra omgångar från 6,5 % i mitten på 1979 till 10 % i början av 1980. Med hänsyn till det starkt växande bytesbalansunderskottet framstod ändå den svenska räntenivån som förhållandevis låg.

Förväntningar om en nedskrivning av den svenska kronan började från hösten 1980 få viss spridning. Till grund för dessa förväntningar låg den ogynnsamma kostnads- och exportutvecklingen och stora underskott i bytesbalansen. Samtidigt fortsatte underskotten i statsbudgeten att öka. De åtgärder som aviserades i statsverkspropositionen var inte tillräckliga för att vända förväntningarna. De valutautflöden som hade börjat äga rum mot slutet av 1980 ökade kraftigt i styrka i januari då förväntningarna om en nära förestående devalvering växte sig allt starkare.

Det kreditpolitiska åtstramningspaketet i januari

I detta läge beslutade fullmäktige den 20 januari att höja riksbankens diskonto med 2 procentenheter till 12 %. I syfte att åstadkomma en ännu kraftigare höjning av räntorna på penningmarknaden – specialinlåning, bankcertifikat m. m. – höjdes även räntan för en banks upplåning i riksbanken över viss nivå, den s. k. straffräntan, från 13 % till 17 %. För att öka straffräntans genomslagskraft – genom att öka bankernas upplåningsbehov i riksbanken – höjdes även kassakraven för affärsbankerna från 2 till 4 %. Såväl sparbanker som föreningsbanker ålades för första gången att hålla medel motsvarande 1 % av förbindelserna på checkräkning i riksbanken. Efter hemställan från fullmäktige hade regeringen meddelat om förordnande om kassakrav även för dessa bankgrupper.

Inom ramen för den räntereglering som införts året innan justerades också bankernas högsta tillåtna medelränta för utlåning. Denna sattes till 4 procentenheter över diskontot; höjningen blev därmed större än diskontohöjningen. För att ge ytterligare eftertryck åt behovet av åtstramning hemställde fullmäktige hos regeringen om förordnande om utlåningsreglering för bankerna. Inlåningsräntorna följde diskontot upp med 2 procentenheter men anpassades i februari 1981 nedåt med 0,5 procentenheter.

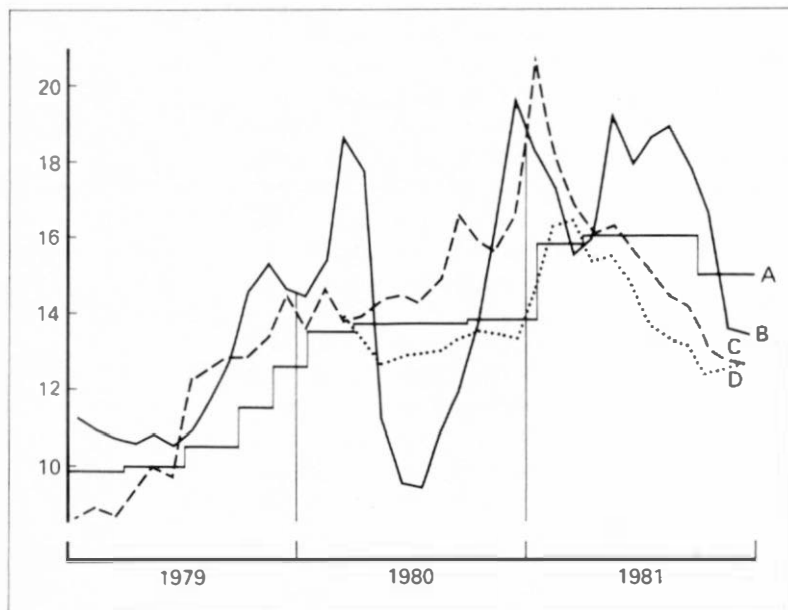
Valutakrisen och de av riksbanken vidtagna åtgärderna följdes efter kort tid av åtgärder från regeringens sida. Sålunda aviserades i början av februari det paket av åtgärder som sedermera lades fram i regeringens s. k. sparproposition. Vid denna tidpunkt träffades också en löneuppgörelse som både genom sin konstruktion och omedelbara verkan på företagens kostnadsläge ansågs som måttlig. De kredit- och finanspolitiska åtgärderna i förening med avtalsuppgörelsen medförde en vändning i valutasituationen. Till detta bidrog också uppgången i dollarkursen.

Stabilisering av läget

Det kraftiga valutautflödet under januari förbyttes under februari i ett återinflöde av valutor som varade t. o. m. juli. Efterhand som valutaläget förbättrades kunde den strama kreditpolitiken lättas något. Den 20 februari sänktes kassakraven för affärsbankerna från 4 % till 1 % och för sparbanker och föreningsbanker från 2 % till 0 %. Denna sänkning sammanhängde med en tillfällig likviditetsdämpning, och fr. o. m. den 10 mars höjdes kassakraven till 2 % för samtliga banker.

Räntenivån på eurodollarmarknaden hade nått sin högsta nivå strax före årsskiftet. Därefter skedde en viss nedgång fram till våren. Detta bedömdes tillåta en sänkning av de kortare inhemska räntorna. Straffräntan anpassades härtill. Den sänktes den 26 mars till 16 % och den 11 juni till 15 %. Under våren och sommaren steg räntorna utomlands ånyo och först därefter inleddes en allmän nedgång. De korta räntorna på den svenska kreditmarknaden fortsatte dock att falla. Valutainflödet och den därmed sammanhängande likvidiseringen av marknaden bidrog till denna utveckling. Skattkammarväxelräntan sänktes i flera omgångar och penningmarknadsräntorna

Diagram 3. Korta räntor i Sverige och i utlandet

- A. Affärsbankernas medelränta vid utlåning i svenska kronor.
- B. 3-månaders eurolarränta. Ej terminsäkrad.
- C. 3-månaders eurolarränta. Terminsäkrad.
- D. 3-månaders bankcertifikatsränta i Sverige.

följde i stort sett med i den nedåtgående rörelsen under sommaren (Diagram 3 och 4).

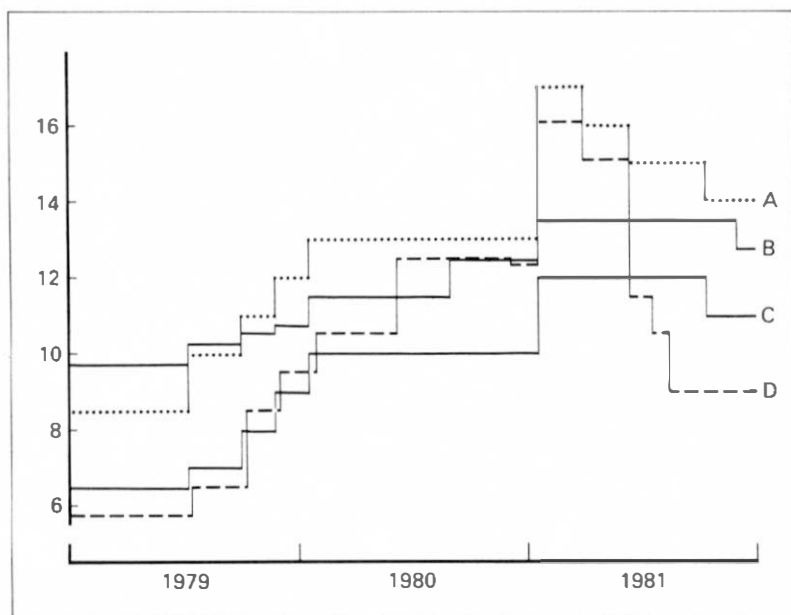
I augusti och de första veckorna i september följdes valutainflöden av utflöden. De var dock inte större än att de kunde förklaras av utvecklingen av underskottet i de löpande betalningarna. En fortsatt försiktig nedgång av de korta räntorna kunde tillåtas. Diskontot hölls dock kvar på sin tidigare höga nivå.

Devalveringen i september

Det övergripande målet för den ekonomiska politiken måste i rådande läge vara att minska underskotten i bytesbalansen. Att på sikt återställa jämvikten i bytesbalansen är en nödvändig förutsättning för att en stabilisering av priserna skall kunna ske och sysselsättningen på sikt skall kunna upprätthållas. Full sysselsättning grundad på fortsatt ekonomisk tillväxt kan endast åstadkommas om de restriktioner som det nuvarande betalningsbalans- och valutamålet utgör kan brytas.

Den åtstramningspolitik som förts sedan mitten av 1980 medförde att exporten efter en nedgång 1980 kunde hållas på oförändrad nivå 1981. Importen dämpades kraftigt och bytesbalansen förbättrades. Politiken hade

Diagram 4. Diskonto, straffränta samt statens upplåningsräntor

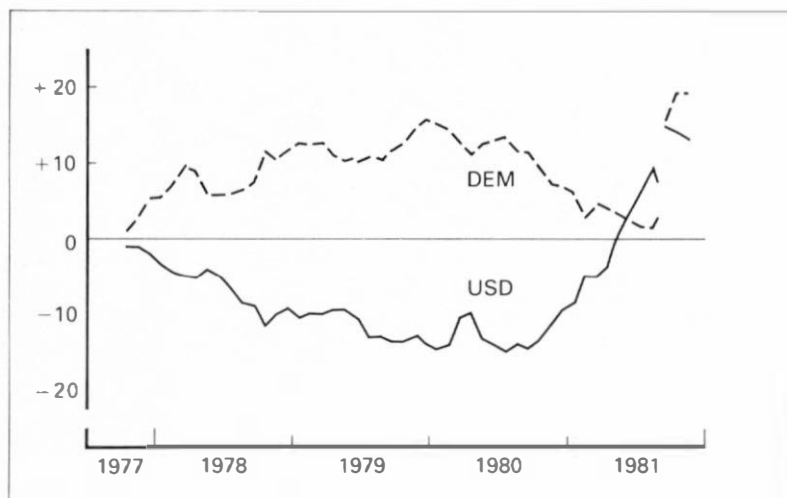
- A. Straffränta.
- B. Statsobligationsräntan.
- C. Riksbankens diskonto.
- D. 3-månaders skattkamarväxeldiskonto.

således varit framgångsrik när det gällde det omedelbara behovet att minska Sveriges utlandsupplåning. Till skillnad från de två föregående åren svarade den privata sektorn under 1981 för en betydande andel av utlandsupplåningen. Statens höga upplåningstakt, som hade gjort svenska staten till en av de största låntagarna på de internationella kapitalmarknaderna, kunde därmed reduceras kraftigt.

I syfte att inleda en varaktig förbättring av bytesbalansen vid sidan om de kortfristiga förbättringar som åtstramningspolitiska åtgärder åstadkommer hade kronan devalverats 1977. Den sänkning av det relativa kostnadsläge som då erhöles var dock inte av sådan omfattning att exportindustrin kunde återta sina förlorade marknadsandelar. Kostnadsutvecklingen hade också varit en starkt bidragande orsak till att Sveriges industriella kapacitet minskat genom att befintliga anläggningar och en stor del av arbetskraften i industrin slagits ut. Kapacitetsutnyttjandet hade också sjunkit och industriinvesteringarna föll kraftigt under det gångna året. Det blev därför under loppet av året uppenbart att den svenska kronans kursläge fortfarande utgjorde ett hinder för en expansionspolitik inriktad på en strukturell förbättring av bytesbalansen.

Diagram 5. Kursutvecklingen för US-dollar och D-marken gentemot den svenska kronan

Procentuell kursavvikelse från svenska kronan. Bas: September 1977

Därtill kom att den internationella valuta- och ränteutvecklingen hade blivit ytterligare ett hinder. Vid devalveringen 1977 lämnade Sverige det europeiska valutasamarbetet, den s. k. ormen, i vilken tyska marken hade en dominerande ställning. En övergång skedde till ett valutakorgsystem, med ungefär lika stora vikter för D-marken och US dollar. Som Diagram 5 visar steg D-markens kurs mycket kraftigt under senare delen av 1977 fram till slutet av 1979. En fortsatt anknäpning av kronan till D-marken skulle sålunda ha medfört att den svenska kronan apprecierats i förhållande till övriga valutor. Större delen av den konkurrenskraftsförbättring som uppnåddes genom devalveringen i augusti 1977 skulle under dessa förhållanden ha eliminerats.

Växelkursutvecklingen från årsskiftet 1979/80 med en kraftig kursstegring för dollar och kurssänkning för tyska marken innebar emellertid att kronan steg i förhållande till tyska marken och andra kontinentvalutor fram till sommaren 1981. Konsekvensen av den relativa kostnadsutvecklingen för svensk industri bedömdes som allvarlig. Den drabbade i första hand verkstadsindustrin som är av vital betydelse för Sveriges möjligheter att exportera sig ur bytesbalansunderskottet.

De starka variationerna mellan de stora valutorna – först en nedgång i US-dollar mot D-marken med 27 % mellan årsskiftena 1976/77 och 1979/80 och sedan en uppgång med 31 % fram till årsskiftet 1981/82, har skapat stora svårigheter för en stabil internationell utveckling. Det är riksbankens erfarenhet att valutakorgen har gjort det möjligt att trots allt parera dessa starka fluktuationer relativt väl och långt bättre än om svenska kronan mer ensidigt knutits till den ena eller andra av de stora valutorna.

Räntestegringsprocessen sedan 1979 medförde stora spänningar i det

internationella valutasystemet med återverkningar även för Sveriges del. Den av inhemsk politik betingade räntehöjningen i Förenta staterna bidrog till en kraftig uppgång i dollarns värde. De västeuropeiska industriländernas valutor utsattes därmed för en press som framtvingade räntehöjningar även i dessa länder. Speciellt i Förbundsrepubliken Tyskland vidtogs kraftiga räntehöjningar, i syfte att stärka tyska marken och förhindra att en växelkurssänkning skulle leda till ökat inflationstryck. Ränteanpassningen kunde dock inte förhindra en avsevärd försvagning av tyska marken.

Som händelserna i januari visade har utrymmet för en självständig svensk räntepolitik krympt. Räntenivån på den svenska kreditmarknaden måste anpassas till utvecklingen utomlands, även om denna för Sveriges del skulle innebära höga reala räntor. I detta läge, med fallande industriinvesteringar, blev det nödvändigt att kompensera åtstramningseffekten på företagen med åtgärder som skulle leda till ökad efterfrågan från utlandet.

Fullmäktige beslutade därför att devalvera den svenska kronan med 10 %. Det skedde den 14 september 1981. Devalveringen var inte framkallad av något spekulationstryck mot kronan utan utgjorde en självständig och viktig del i det samlade ekonomiska program för stabilisering av den svenska ekonomin som regeringen samma dag presenterade. Det nya riktvärdet för valutakursindex sattes till 111. Fullmäktige underströk att devalveringen inte innebar någon ändring i korgsystemet och att riktvärdet för valutaindex, liksom tidigare, skulle hållas inom snäva marginaler.

Förutom ovan angivna riktvärde angavs också ett intervall på 107–111, ett utrymme som enligt fullmäktiges beslut skulle ge möjlighet för uppskrivning av den svenska kronan genom ändring av det fastställda riktvärdet för att – om förhållandena så medger – under kommande år begränsa den internationella prisutvecklingens genomslag på den svenska prisnivån.

Efter devalveringen skedde inledningsvis ett kraftigt valutainflöde. Till en del sammanhänge detta med att dollarkursen nu bedömdes som hög, vilket bl. a. ledde till att företagen tog upp betydande kortfristiga dollarkrediter genom bankernas försorg. Spänningar inom EMS-systemet under hösten ledde också till ett utbud av svaga EMS-valutor. Under årets tre sista månader uppkom ånyo valutaoutflöden. För perioden från devalveringstidpunkten fram till årsskiftet uppgick nettovalutaoutflödet till 2,5 miljarder kr.

Räntesänkningarna under senhösten

Vid devalveringstidpunkten förklarade riksbanken att någon räntesänkning eller annan lättnad i politiken just då inte kunde komma ifråga. Devalveringen, uppgången i exportorderingsgången och en fortsatt lugn utveckling av räntorna på såväl penningmarknaden som övriga delar av kreditmarknaden där efterfrågan visade fortsatt försvagning föranledde emellertid fullmäktige att den 14 oktober besluta om en sänkning av diskontot med 1 procentenhet till 11 %. Straffräntan sänktes från 15 till 14 % och medgivna högsta genomsnittsnivån för bankernas utlåningsräntor i svenska kronor från 16 till 15 %.

Avmattningen i kreditefterfrågan och den förbättrade balansen på kapitalmarknaden möjliggjorde en sänkning även av den långa räntan. En sådan åtgärd vidtogs den 3 december då fullmäktige beslöt sänka räntesatsen för prioriterade bostadsobligationer från 13,5 % till 12,75 %. Samtidigt sänktes räntesatsen för statens långfristiga obligationslån. Även räntesatserna för näringslivets långfristiga upplåning borde enligt fullmäktige kunna sänkas.

Allmänt innebar riksbankens räntepolitik under 1981 en relativ höjning av räntenivån i Sverige i förhållande till omvärlden. Den relativa höjningen av den svenska räntenivån måste ses som en följd av de stora underskotten i bytesbalansen och den ökade känslighet för den internationella ränteutveckling som detta fört med sig. Medan den svenska räntenivån hade legat relativt lågt 1980, var den 1981 i bättre jämvikt med den internationella räntenivån. Ett uttryck för detta var den kraftiga omsvängningen i kapitalflödet från den privata sektorn mellan 1980 och 1981. Under 1980 registrerades ett valutautflöde som översteg bytesbalansunderskottet. Under 1981 skedde en betydande nettoupplåning utomlands av den privata sektorn som härigenom svarade för finansieringen av nästan halva bytesbalansunderskottet. Den privata sektorns utlandsupplåning ägde rum trots svag kreditefterfrågan och outnyttjat kreditutrymme i banksystemet.

Räntepolitiken under 1981 inriktades också på att återställa en positivt lutande avkastningskurva, vilket betyder att räntenivån på långa fast förräntade obligationer ligger över räntan på korta likvida placeringar. Valutakrisen i januari framtvingade en mycket kraftig höjning av de korta räntorna och avkastningskurvan fick därför i början av året en negativ lutning. Genom en successiv sänkning av de korta räntorna under loppet av året som följdes upp med diskontosänkningen i oktober skapades på nytt en positivt lutande avkastningskurva. Den underlättade en betydande långfristig finansiering av budgetunderskottet.

Kapitalmarknadspolitik

Underskotten i statens budget har vuxit kraftigt under en rad av år och trots fortsatta åtstramningar på utgiftssidan kunde någon ändring i underskottstrenden ej urskiljas 1981. Med utgångspunkt från den budgetutveckling som förelåg – underskottet växte med 12 miljarder kr till 66 miljarder kr – blev det även under 1981 en huvuduppgift för kreditpolitiken att begränsa budgetens likvidiserande verkan på banksystemet och ekonomin i övrigt. Som ett led i denna politik fullföljdes strävan att placera så stor del av statsskulden som möjligt på marknaden utanför banksystemet.

Sedan maj 1980 hade allmän placeringsplikt tillämpats för försäkringsbolagen. Av livbolagens placeringar skulle 75 % ske i prioriterade former, huvudsakligen statspapper och bostadsobligationer och av sakförsäkringsbolagens 64 %. För 1981 förlängdes placeringsplikten för försäkringsbolagen. Den kom dock fr. o. m. 1981 att innefatta även läns- och häradsbolagen. Placeringskraven bibehölls oförändrade: 75 % för livbolagen och 64 % för sakbolagen. En särskild bostadsobligationskvot infördes som var avsedd att

säkerställa en försäljning av bostadsobligationer till försäkringsbolagen till ett belopp av minst 5 000 mkr.

Under 1980 ersattes tidigare överenskommelser mellan riksbanken och försäkringsbolagen om medgivna räntor för olika utlåningsändamål med en förordning om räntereglering för försäkringsbolagen. I tillämpningsföreskrifterna angavs ett i stort sett generellt räntetak för oprioriterad utlåning som till en början lades tre procentenheter över den långa statsobligationsräntan. Försäkringsbolagen fick därigenom ett större utrymme inom vilket räntorna kunde variera. Vidare tilläts i praktiken inte realräntelån eller indexlån.

Samtidigt beslöt riksbanken att släppa räntan fri för oprioriterade obligationer och inte längre fastställa räntevillkoren i samband med emissionskontrollen. Räntetaket för försäkringsbolagen omfattar inte räntan på de obligationer de förvärvar varför räntetaket inte direkt påverkar obligationsräntan. Indirekt påverkas dock denna genom att försäkringsbolagens möjliga alternativa avkastning styr deras placeringsvillighet i obligationer. Räntetakens uppgift var att begränsa den allmänna räntehöjning som kunda väntas bli följden med hänsyn till den starka kreditefterfrågan som alltjämt rådde under 1980.

Under 1981 minskade avmattningen i kreditefterfrågan successivt trycket mot räntetaket, vilket hade höjts i januari 1981 till 15,5 % i samband med höjningen av den långa statliga obligationsräntan med 1 procentenhet. Den bättre balansen på kapitalmarknaden som bl. a. var en följd av den föreslagna marginalsattesänkningen och avdragsbegränsningen gjorde det enligt fullmäktige möjligt att inför 1982 avskaffa räntetaket för försäkringsbolagens oprioriterade utlåning. Beslut om detta fattades den 29 december 1981. Ränteregleringen används nu enbart för att förhindra realräntelån eller indexlån.

Vid tillämpningen av ränteregleringen för försäkringsbolagen under 1981 föreskrevs att räntorna för kommunlån inte fick överstiga en viss nivå som låg under det generella räntetaket. Avsikten med denna bestämmelse var att begränsa utbudet av lånemedel till kommunerna. Med hänsyn till att statsmakterna nu markerade ansträngningarna att begränsa den kommunala likviditeten kunde riskerna för en alltför stark kreditexpansion till kommunerna bedömas vara mindre.

Räntorna på nya oprioriterade obligationslån för näringsliv, bostäder och kommuner hade under året legat 1 å 2 procentenheter över den prioriterade obligationsräntan, alltså mellan 14,5 % – 15,5 %. Efter riksbankens beslut att sänka de prioriterade räntorna med 3/4 procentenheter i början av december 1981 föll även nämnda oprioriterade räntor – dock endast 1/4 procentenhet.

Emissionerna av industri- och kraftverksobligationer på den svenska obligationsmarknaden uppgick under 1981 till drygt 2 500 mkr, vilket är ungefär dubbelt så mycket som 1980. Jämfört med tidigare år är det dock en relativt begränsad volym. Detta kan huvudsakligen förklaras av den låga investeringsaktiviteten och den relativt höga svenska räntan på oprioriterade obligationer. Flertalet ansökningar hos riksbanken om emissionstillstånd

beviljades. Vid utgången av året fanns en icke obetydlig volym beviljade emissionsansökningar som inte utnyttjats i avvaktan på ett sjunkande ränteläge.

Emissionsvolymen av obligationer i näringslivet bestäms i hög grad av alternativa källor för långfristigt kapital. Statsmakernas allmänna strävan har varit att öka tillgången på riskvilligt kapital genom bl. a. aktiesparfonder. Nyemissionerna av aktier steg därför väsentligt under 1981.

Företagens medel- och långfristiga upplåning i utlandet blev av relativt betydande omfattning. Denna upplåning kan i betydande utsträckning betraktas som ett alternativ till upplåning på den svenska kapitalmarknaden. Företagens medel- och långfristiga upplåning utomlands, direkt och via kreditinstitut, kan för 1981 uppskattas ha uppgått till ca 7,5 miljarder kr att jämföras med ca 2,5 miljarder under 1980.

Den 26 november 1981 hemställde fullmäktige hos regeringen om ytterligare förlängning av placeringsplikt och räntereglering för försäkringsbolagen till utgången av 1982. Efter det att förordnande erhållits beslöt fullmäktige att förlänga tillämpningsföreskrifterna för placeringsplikten med i praktiken oförändrat innehåll.

I början av året ingick riksbanken en överenskommelse med Allmänna Pensionsfonden om dess placeringsinriktning. Av placeringarna skulle liksom för livförsäkringsbolagen 75 % placeras i prioriterade former. Av dessa placeringar skulle ca 5 000 mkr avse bostadsobligationer. Överenskommelsen rörande bostadsobligationerna ingick som ett led i den totala uppgörelsen om den långfristiga bostadsfinansieringen för 1981.

Uppgårelsen om den långfristiga bostadsfinansieringen innebar att totalt 15 200 mkr av bostadsobligationer skulle emitteras under året. Försäkringsbolagen, Allmänna Pensionsfonden och bankerna skulle köpa ca en tredjedel vardera. Detta innebar en viss förskjutning i den relativa andelen av bostadsobligationsköpen från bankerna till försäkringsbolagen. Den totala emissionen av bostadsobligationer 1981 kom att väsentligt överstiga det angivna upplåningsprogrammet. Totalt emitterades bostadsobligationer för 19 miljarder kr, exklusive konverteringar, med acceleration under hösten. De förväntningar om ett sjunkande ränteläge som då fanns förklarar de omfattande teckningarna på bostadsobligationer som då gjordes.

Försäkringsbolagen har nu blivit den dominerande utbudskällan på den svenska kapitalmarknaden. Deras placeringskapacitet har under senare år ökat kraftigt samtidigt som tillväxten i Allmänna Pensionsfondens placeringskapacitet avtagit. Under tolv månadersperioden t. o. m. september uppgick försäkringsbolagens totala placeringar till 16,5 miljarder kr, och översteg därmed den Allmänna Pensionsfondens placeringar som – exklusive återlånen – uppgick till 15,7 miljarder kr. Försäkringsbolagens prioriterade placeringar uppgick till 11,4 miljarder kr och blev därmed också större än motsvarande placeringar för Allmänna Pensionsfonden.

Bankerna

De statliga budgetunderskotten har medfört stora likviditetstillskott till allmänhet och banker. För att förhindra att allmänhetens likviditet förstärktes ytterligare genom ökad kredittillförsel från bankerna var det nödvändigt att begränsa bankernas utlåning till andra ändamål än budget- och bostadsfinansiering.

Under andra halvåret 1980 hade utrymmet för bankernas utlåning till allmänheten angivits till 6 % för året som helhet, en nedjustering jämfört med i början av året gällande riktlinje, 9 %. Även vid ingången av 1981 angav riksbanken att bankernas utlåning skulle öka i en årstakt om 6 %. Samtidigt som de långa och de korta räntorna höjdes den 20 januari beslöt fullmäktige dock att även hemställa hos regeringen om förordnande om utlåningsreglering för bankerna. I sin hemställan framhöll fullmäktige nödvändigheten av att snabbt och med stringens få till stånd en åtstramning av bankernas kreditgivning i det rådande läget med stora underskott i såväl statsbudgeten som bytesbalansen. Utlåningstak infördes den 5 februari 1981. Detta innebar att bankernas utestående lån till allmänheten skulle få öka med högst 5 % från slutet av juni 1980 till slutet av juni 1981.

Även under perioden med utlåningsreglering justerades likviditetskraven för bankerna så att en återgång till att styra bankerna med hjälp endast av likviditetskrav skulle underlättas. Den 19 februari 1981 höjdes kraven för samtliga banker med 1 procentenhet att gälla fr. o. m. mars. En ytterligare höjning skedde den 11 juni. Denna gång uppgick höjningen till 1 procentenhet för de flesta banker och 2 procentenheter för de tre största affärsbankerna. Höjningen trädde i kraft i juli. Kraven beräknades ge bankerna möjlighet att öka sin utlåning med 6 % under hela 1981. Den 26 november höjdes likviditetskraven med 2 procentenheter för de största affärsbankerna och med 1 procentenhet för övriga bankinstitut. De var därmed för de tre största affärsbankerna 46 %, för provinsbankerna 38 %, för föreningsbankerna och de större sparbankerna 35 % och för de mindre sparbankerna 34 %. Kraven sattes så att de skulle komma att medge en ökningstakt framöver på 5–9 % beroende på inlåningstillväxten hos respektive bank.

I januari 1981 träffades en överenskommelse mellan delegationen för bostadsfinansiering och företrädare för bankerna om bostadsfinansieringen under 1981. Bankerna förklarade sig då villiga att svara för de byggnadskrediter som skulle behövas för statligt belånade nybyggnader och ombyggnader. Härutöver skulle de medverka till att byggnadskrediter ställdes till förfogande även för bostadsbyggandet utan statliga lån. Vid denna tidpunkt åtog sig också bankerna att under året förvärva bostadsobligationer till ett belopp om 5 000 mkr.

Den av riksbanken tillämpade utlåningsbegränsningen avser inte bankernas utlåning i utländsk valuta. Denna måste refinansieras utomlands. Bankerna bidrar på detta sätt till finansieringen av bytesbalansunderskottet. Den frihet de har att förmedla utlandslån öppnar samtidigt en kanal för förmedling av utlandskrediter till främst medelstora och mindre företag. Därigenom undviks bortträngning av dessa låntagare på den svenska

kreditmarknaden till följd av de växande statliga budgetunderskotten. Bankernas i utlandet refinansierade lån, som numera motsvarar ungefär en fjärdedel av deras utestående inhemska lån till allmänheten, ökade kraftigt. Vid sidan om den medellånga långivningen skedde också en markant ökning av kortfristiga utlandslån, speciellt veckorna efter devalveringen i september. Den ökande volymen kortfristiga utlandslån har givetvis bidragit till att öka känsligheten på den svenska kreditmarknaden för ränte- och valuta-utvecklingen utomlands.

Som framgått i annat sammanhang har kassakrav införts under året även för sparbanker och föreningsbanker. Sedan i mars 1981 har kassakravet för samtliga banker varit 2 %. För att åstadkomma en straffräntebelagd upplåning i riksbanken och därmed hög kort ränta hade temporärt högre kassakrav tillämpats på affärsbankerna under krissituationen i början av året.

Liksom under 1980 var utlåningsräntorna reglerade för bankerna under 1981. För räntor avseende utlåning i svenska kronor har den regeln gällt att medeltalet för dessa räntor inte fått överstiga diskontot med mer än 4 procentenheter.

Riksbankens totala åtgärder i förening med det stora statliga budgetunderskottet påverkade i hög grad bankernas placeringsinriktning. Till detta kom andra faktorer såsom den tidigare nämnda nedgången i kreditefterfrågan från framför allt hushållssektorn efter skatteuppgörelsen i april 1981. Även förväntningarna om ett sjunkande ränteläge spelade in och försköt placeringarna från utlåning till allmänheten till placeringar i statspapper och bostadsobligationer. Dessa placeringar översteg vida de krav som likviditetsskvor och överenskommelser innebar. Av inlåningsökningen under 1981 gick 72 % till placeringar i statspapper och bostadsobligationer. Under lång tid förekom en betydande upplåning i riksbanken, väsentligen till straffränta, för finansiering av förvärv av statsobligationer.

Finansbolagen

Fullmäktige hade redan den 15 januari i skrivelse till regeringen åberopat det statsfinansiella läget och betalningsbalanssituationen som synnerliga skäl för förordnande om utlåningsreglering även för finansbolagen. Kreditgivningen från dessa institut hade under senare år ökat mycket kraftigt. Den 5 februari 1981 infördes utlåningstak för finansbolagen. Beviljade krediter, som 1980 ökat med 45 %, skulle enligt de införda kraven begränsas till högst 16 % 1981. Under de tre första kvartalen noterades en kraftig nedgång i finansbolagens kreditgivning. Den 10 december hemställde fullmäktige om förlängning av utlåningsregleringen för finansbolagen. Denna hemställan kompletterades i skrivelse till regeringen den 29 december med mer ingående beskrivning av motiven för denna reglerings förlängning. Där underströks angelägenheten av att kreditgivningen via kontokort begränsades. Något utlåningstak för huvuddelen av finansbolagens utlåning under 1982 bedömdes dock inte som nödvändigt.

Statsskuldspolitiken

Statens inhemska upplåning fick helt olika karaktär under första och andra halvåret 1981. Till följd av den labila valutasituationen nödgades riksbanken i början av året pressa upp den inhemska räntenivån. Skattkamarväxeldiskontot höjdes således från 12,5 % vid årets ingång upp till en högsta nivå av drygt 16 % med en effektiv ränta nära 17 %. Samtidigt höjdes den långa statslåneräntan från 12,5 % till 13,5 %. Den kraftiga höjningen av de korta räntorna ledde till att det statliga utgiftsoverskottet då fick en övervägande kortfristig finansiering.

Under våren och sommaren kunde riksbanken successivt låta den korta räntenivån sjunka vilket ledde till en omsvängning mot en alltmer långfristig statlig upplåning. Enbart på det långfristiga lån som emitterades i slutet av september – för vilket teckningstiden förlängdes efter riksbankens sänkning av diskontot den 14 oktober – tecknades inte mindre än 23 miljarder kr. Statsupplåningens fördelning på kort och lång upplåning 1981 visas i nedanstående tablå (mkr).

	1:a hå	2:a hå	Helåret
Skattkamarväxlar	10 169	– 10 912	– 743
Korta obligationer	2 900	24 776	27 676
Långa obligationer	2 114	23 456	25 570
Premieobligationer	0	300	300
Sparobligationer	2 065	1 592	3 657
Övrigt	1 709	– 1 502	207
Summa	18 957	37 710	56 667

Det under 1981 minskade behovet av statlig utlandsupplåning ledde till att statens anspråk på den svenska kreditmarknaden blev betydligt större 1981 än året innan. För såväl försäkringsbolagen som Allmänna Pensionsfonden hade riksbanken krav på placeringar i statsobligationer. Totalt kom statens upplåning hos dessa institutioner att uppgå till ca 13 miljarder kr. Nettoupplåningen i form av premieobligationer minskade från 3 625 mkr 1980 till 300 mkr 1981 och i form av sparobligationer från 4 253 mkr till 3 657 mkr. Det totala statliga upplåningsbehovet var dock mycket omfattande och bankernas förvärv av statspapper kom att uppgå till 27 miljarder kr att jämföra med 18 miljarder kr 1980.

Tabell 1. Statens upplåning

Mkr

	1980	1981
Riksbanken	- 593	11 912
Bankerna	18 057	26 650
Försäkringsbolag	3 459	4 500
Allmänna Pensionsfonden	6 764	8 185
Övriga ¹	4 685	5 399
S u m m a i Sverige	32 372	56 646
Utländat	22 057	9 368
Summa	54 429	66 014

¹ Olika statsföretag hade 1979 satt in medel i Riksgäldskontoret. Större delen av dessa togs ut 1980. Detta drog ner siffran för 1980.

Ökningen av statens budgetunderskott under de senaste åren har vida överstigit kapitalmarknadens totala kapacitetstillväxt. En ytterligare skärpning av placeringskraven på kapitalmarknadsinstituten skulle därför medföra ökade risker för att andra angelägna kreditbehov trängdes undan. Budgetfinansieringen har också kommit att ta i anspråk en allt större del av bankernas resurser. Den stramhet beträffande bankernas utlåning till allmänheten som kännetecknat penningpolitiken under senare år har ökat riskerna för att andra angelägna kreditbehov kommer att trängas undan när företagens kreditefterfrågan åter ökar.

I syfte att begränsa statsbudgetens likvidiserande verkan och trycket på bankerna att absorbera starkt växande volymer av statsobligationer har det kommit att framstå som alltmåra angeläget att placera en större del av statsskulden hos allmänheten. En viktig förutsättning för att en sådan politik skall ha effekt är att en tillräcklig marginal mellan lång och kort ränta kan upprätthållas. De höga korta räntorna i början av året försvårade statsskuldpolitiken i detta avseende, på samma sätt som de medförde störningar på den institutionella kapitalmarknaden. Omsorgen om valutaställningen tvingade fram en kraftig höjning av de korta räntorna vilket kom i konflikt med målet att begränsa budgetunderskottets likvidiserande verkan på ekonomin. Den successiva nedjustering av räntenivån på penningmarknaden bidrog under senare delen av året till att långfristiga statsobligationer i viss omfattning kunde placeras även utanför instituten.

Under 1981 fördes fortlöpande diskussioner med bankerna om deras möjligheter att medverka till att statspapper placeras hos allmänheten. Riksbanken förde därvid fram förslaget att bankerna skulle inrätta en eller flera obligationsfonder knutna till respektive bank eller bankgrupp. Obligationsfondens köp av prioriterade obligationer skulle få tillgodoräknas bankerna som egen placering. Obligationsfonder kan utformas så att fonderna förvaltas av bankerna och allmänheten placerar i andelar i fonderna. Diskussionerna avsåg i vilka former bankerna och allmänheten skall ges incitament att utnyttja denna placeringsform.

Det nuvarande systemet, innebärande att allmänhetens inlåning mot rörlig ränta i bankerna motsvaras av bankernas stora och snabbt växande innehav av statsobligationer med bundna räntor, har kommit att medföra stora svårigheter för såväl bankerna som riksbanken. Diskontoändringar får därigenom allt kraftigare genomslagseffekt på bankernas resultat och räntesättning. Detta problem accentueras ytterligare av den rörliga räntepolitik som riksbanken måste föra med hänsyn till den ökade internationella ränterörligheten.

Som ett första steg mot en omfördelning av allmänhetens sparande från bankinlåning till långfristig finansiering av statsbudgeten gav fullmäktige bankerna, i samband med höjningen av likviditetskraven i november, en möjlighet att, utan att likviditetskvoten påverkades, minska sina egna köp av statsobligationer med en andel motsvarande deras försäljning av sparobligationslånet SPAR 81. En regel utformades enligt vilken bankens utlåningskapacitet inte påverkades av den inlåningsminskning som en försäljning av sparobligationer innebär.

Som ett led i en strävan att samordna den offentliga sektorns kassaförvaltning innebärande minskat statligt lånebehov och minskad likviditet i banksystemet hemställde fullmäktige den 19 februari 1981 hos regeringen att närmare utreda möjligheterna att ändra systemet för statens utbetalningar av kommunskattemedel och att införa placeringsregler för kommunerna. Fullmäktige hemställde även om att utbetalningen av kommunernas skatteandelar skulle flyttas från den 8 varannan månad (januari, mars etc) till den 18 varje månad i anslutning till då förekommande skatteuppbörd.

Efter riksdagsbeslut på våren skedde från halvårsskiftet en omläggning av statens utbetalningar i linje med vad fullmäktige föreslagit. De kraftiga svängningarna i likviditeten som tidigare betalningsrutiner förorsakat försvann därmed. Genom att utbetalningarna senarelades innebar de också en temporär neddragning av likviditeten och bidrog till att hålla penningmängdens stegringstakt nere på en relativt låg nivå.

Kreditflöden och likviditet

Upplåningen på den organiserade kreditmarknaden i Sverige dvs upplåningen på kapitalmarknaden och bankernas utlåning, ökade kraftigt under året. Det totala kreditflödet blev uppskattningsvis 108 miljarder kr att jämföra med 77 miljarder kr för 1980. Denna utveckling sammanhängde främst med att statens upplåning blev mycket omfattande. På utbudssidan var det framför allt affärsbankernas totala placeringar som ökade.

Expansionen av den totala upplåningen skedde huvudsakligen i form av ökade emissioner på obligationsmarknaden (Tabell 2). De statliga emissionerna uppgick till drygt 58 miljarder kr, därav knappt 28 miljarder kr i form av kortfristiga lån och nära 26 miljarder kr i form av långfristiga lån.

Även bostadssektorn svarade för kraftigt ökade emissioner på obligationsmarknaden. Bostadsbyggandet fortsatte att minska i volym och antalet påbörjade lägenheter uppgick till omkring 43 000 jämfört med 50 000 1980. Mest minskade småhusbyggandet. Trots volymminskning av nybyggandet uppgick den prioriterade bostadsfinansieringen i form av byggnadskrediter

Tabell 2. Obligations- och förlagslåneemissioner
Mkr

	1979	1980	1981
Staten	23 022	28 346	58 234
Långfristiga lån	9 989	7 326	25 794
Kortfristiga lån	7 100	13 300	27 676
Premielån	3 650	3 625	300
SPAR-lån	2 283	4 095	4 464
Kommuner	365	150	270
Kommuninstitut	293	280	380
Bostadsinstitut			
Prioriterade lån	14 488	13 413	19 100
Oprioriterade lån	—	—	375
Företag	3 140	1 265	2 515
Företagsinstitut	1 638	1 557	2 154
Allmänna hypoteksbanken	1 213	1 407	1 604
Skeppshypotekskassan	275	150	400
AB Svensk Exportkredit	150	—	150
Banker	—	342	213
Utländska låntagare	75	—	—
Summa	43 021	45 353	83 241

Anm: Siffrorna avser inbetalda belopp på nya emissioner minus inlösta lån (amorteringar av lån ej fråndragna).

och långfristiga lån till sammanlagt ungefär samma belopp som året innan. Obligationsemissionerna uppgick dock till väsentligt större belopp än de krav riksbanken ställt på placerarna.

Sedan 1980 bedriver bostadsinstitutet en betydande oprioriterad fastighetsfinansiering inom av riksbanken angivna ramar. Upplåningen sker huvudsakligen genom reverser och endast till en mindre del i form av obligationer. Den totala nettoupplåningen för institutets oprioriterade utlåning uppgick 1981 till 5,4 miljarder kr att jämföra med 4,3 miljarder kr för 1980.

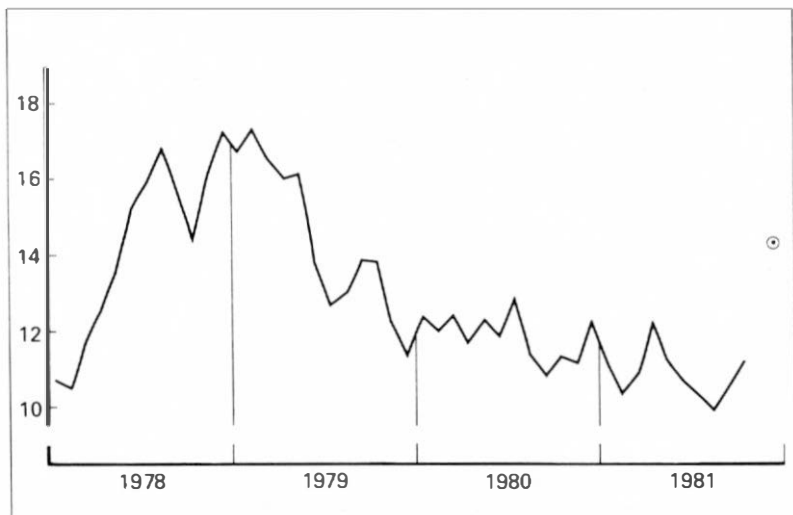
Kommunernas upplåning på kapitalmarknaden minskade medan upplåningen i bankerna ökade.

Näringslivets upplåning på kapitalmarknaden var betydligt större 1981 än 1980 men mindre än de föregående åren. Emissionerna av industri- och kraftverksobligationer, inkl mellanhandsinstitutens, uppgick till 4,7 miljarder kr, vilket var nästan dubbelt så mycket som 1980.

Mot en kraftig ökning av kreditgivningen via obligationsmarknaden svarade en svag utveckling av bankernas utlåning till allmänheten i svenska kronor, särskilt under våren, sommaren och hösten. Nedgången sammanhängde med en viktig förändring i förhållandet mellan kreditutbud och efterfrågan. Medan bankerna före 1981 hade mötts av en stark total

Diagram 6. Penningmängden
Procentuella 12-månadersförändringar

efterfrågan skedde en betydande försvagning i denna under loppet av året. Detta medförde att bankerna inte fullt utnyttjade det utrymme som utlåningstaket medgav under första halvåret. I mars och juni låg sålunda affärsbankernas utlåning 2,8 respektive 2,5 % under gällande tak. Efter takets upphävande förblev utlåningstakten låg. För affärsbankerna skedde dock i december 1981 en kraftig uppgång i utlåningens stegringstakt mot en nedgång i december 1980. Ökningen per tolv månader till och med december 1981 blev därför ganska stor för dessa banker eller 7,5 % att jämföra med 6,7 % under motsvarande tid ett år tidigare.

Bankernas utlåning i utländsk valuta expanderade mycket kraftigt under året. Detta innebar att bankernas totala tillförsel av krediter till företagssektorn torde ha legat på minst samma nivå 1981 som 1980. Så långt statistik föreligger minskade bankernas utlåning till hushållen kraftigt (Tabell 3). Finansbolagens utlåning var avsevärt mycket mindre 1981 än 1980.

Under en följd av år har det statliga utgiftsöverskottet tillfört ekonomin ständigt växande likviditetstillskott. Åtgärder för att öka statens upplåning på marknaden utanför bankerna har vidtagits, likaså åtgärder för att dämpa bankernas utlåning. Utflödet av valutor som på sikt i icke ringa utsträckning sammanhänger med statsbudgetens utveckling, har emellertid under många år kraftigt neutraliserat de inhemska likviditetstillskotten.

Under 1981 ökade som visats det statliga budgetunderskottet med ca 12 miljarder kr. Valutautflödet begränsades till ca 7 miljarder kr och var ca 15 miljarder kr mindre än under 1980. Sammanlagt gav detta ett likviditetstillskott på ca 27 miljarder kr mer än 1980. Stora ansträngningar har gjorts att begränsa detta kraftiga likviditetstillskott. Statens upplåning på marknaden utanför bankerna har varit större än någonsin och bankernas likviditetstillförsel till ekonomin har hållits låg (Tabell 4).

Tabell 3. Bankernas övriga utlåning¹ fördelad på sektorer

Förändring i utestående belopp för 12 månader t. o. m. september

	Mkr		Procent	
	1980	1981	1980	1981
<i>Icke-utlandsfinansierad</i>				
Kommuner	494	629	5,0	6,0
Företag	4 049	-2 795	7,9	-0,5
Hushåll	6 445	4 179	7,1	4,3
Övrigt	269	2 383	3,4	28,8
Summa	11 257	4396	7,1	2,6
<i>Refinansierad i utlandet</i>				
Totalt	5 394	20 375	31,2	89,8
	16 651	24 771	9,4	12,8

¹ Omfattar utlåning till allmänheten, exkl. prioriterade byggnadskrediter och mellankrediter.

Penningmängdens stegringstakt kan användas som ett mått på den allmänna likviditetstillväxten. Penningmängden steg med drygt 14 % från december 1980 till december 1981. Ökningen blev speciellt hög i december 1981 på grund av vissa speciella faktorer. I genomsnitt under året låg penningmängden 10,6 % högre än 1980, vilket innebar en mindre ökning än från 1979 till 1980.

Valutautvecklingen

Valutautflödet¹ under 1981 stannade vid 6,7 miljarder kr. medan bytesbalansunderskottet beräknas ha uppgått till drygt 16 miljarder kr. Den privata sektorn bidrog sålunda till en stor del av finansieringen av bytesbalansunderskottet. Detta kontrasterar mot utvecklingen 1979 och 1980 då valutautflödet uppgick till 12,2 respektive 22,4 miljarder kr., 2,3 respektive 3,6 miljarder större än bytesbalansens underskott samma år.

Svängningarna i valutaflödet under loppet av 1981 var tidvis betydande. Mest påtagligt var detta i början av året då de förväntningar om en förestående devalvering av kronan som från tid till annan fanns i marknaden accentuerades. Utfödet under januari uppgick till 5,9 miljarder kr. samtidigt som valutakursindex, som under hösten 1980 legat kring riktvärdet 100, snabbt steg till 101, dvs. kronans värde försvagades med ca en procent.

Omsvängningen i förväntningsbilden efter kreditåtstramningen, regeringens sparpaket och löneuppgörelsen tillsammans med uppgången i dollarkursen ledde fr. o. m. februari till ett i det närmaste kontinuerligt valutainflöde

¹ Valutaflödet definieras som valutareservens transaktionsförändring, korrigerad för statens utlandsupplåning, ändringen i riksbankens övriga utländska tillgångar och skulder samt SDR-tilldelning.

Tabell 4. Penningmängden – påverkande faktorer

Nettobelopp, miljarder kr.

	1979	1980	1981 prel.
<i>Tillskott från</i>			
Staten	26,3	39,5	47,9
Statens utgiftsoverskott	44,0	54,4	66,0
Upplåning utanför bankerna i Sverige (ökning = -)	- 17,7	- 14,9	- 18,1
Riksbanken	- 5,5	- 3,7	- 4,5
Företagens konton (ökning = -)	- 3,2	- 0,1	1,5
Övriga riksbankstransaktioner	- 2,3	- 3,6	- 6,0
Banker	18,6	21,1	8,3
Byggnadskrediter	3,7	4,3	- 3,2
Övrig utlåning (sv kr)	13,2	10,7	11,1
Hypoteksobligationer	7,1	6,6	6,1
Övrigt	- 5,4	- 0,5	- 5,7
Summa inhemskt tillskott	39,4	56,9	51,7
Nettoflöde gentemot utlandet	- 12,2	- 22,4	- 6,7
Bytesbalans	- 9,9	- 18,8	- 16,5
Privata kapitalrörelser	- 2,3	- 3,6	9,8
Total penningmängdökning	27,2	34,5	45,0
<i>I procent av penningmängden vid periodens början</i>			
Inhemskt tillskott	16,4	20,3	16,5
Nettoflöde gentemot utlandet	- 5,1	- 8,0	- 2,1
Total penningmängdökning	11,3	12,3	14,4

som under perioden februari–juli uppgick till 3,8 miljarder kr. Nettoutflödet under året fram till slutet av juli blev därmed endast 2,1 miljarder kr. Kronan stärktes efter försvagningen i januari och fram till slutet av juli låg valutakursindex mestadels omkring 99,5 %.

De stora kursförändringar som ägde rum mellan framför allt US-dollar och D-marken medförde naturligtvis, vid sidan av förändringar i konkurrenssituationen, också förskjutningar i företagens betalningar. Sålunda kunde betydande utbud av dollar från företagens sida konstateras medan en viss ökning i efterfrågan på tyska mark noterades. Valutainflödet var således också till en del betingat av kursförväntningar. När så dollarn föll internationellt under första hälften av augusti ökade valutaefterfrågan, främst för betalningar för oljeimporten där sannolikt en viss fördröjning skett när dollarn varit starkt stigande. Valutautflödet från slutet av juli till mitten av september uppgick till 2,2 miljarder kr. och från årsskiftet totalt 4,3 miljarder. En viss försvagning i kronan kunde noteras i valutakursindex som steg upp emot 100.

Devalveringen den 14 september kom oväntat för valutamarknaden men

ledde ändå till ett stort utbud av valutor. Under de första två veckorna efter devalveringen uppgick inflödet till 2,9 miljarder kr. Härfter vände valutaströmmarna och under de tre sista månaderna uppgick utflödet till 5,4 miljarder. Valutakursindex låg omedelbart efter devalveringen på nivån 109,5, dvs. kronan var 1,5 procentenheter starkare än riktvärdet 111. Under oktober började index stiga något för att i slutet av december ligga nära riktvärdet.

Kredit- och valutapolitiska åtgärder 1981

9 januari

Överenskommelse träffades mellan delegationen för bostadsfinansiering och företrädare för bankerna om *bostadsfinansieringen under 1981*.

Bankerna – de privata affärsbankerna, PKbanken, sparbankerna och föreningsbankerna – förklarade sig villiga att svara för de byggnadskrediter som skulle behövas för statligt belånade nybyggnader och ombyggnader, inklusive energisparåtgärder, samt för allmänna samlingslokaler och tomt-rättsmark, som finansierades med statligt stöd. Bankerna förklarade sig härutöver villiga att medverka till att byggnadskrediter ställdes till förfogande även för bostadsbyggandet utan statliga lån.

Ifråga om den slutliga finansieringen förklarade sig bankerna villiga att medverka till avlyft i färdiga fastigheter genom att under året öka sitt nettoinnehav av bostadsobligationer med 5 200 mkr.

15 januari

I skrivelse till regeringen hemställde riksbanksfullmäktige om ett förordnande om *utlåningsreglering för finansbolag*. De växande budgetunderskotten och den tilltagande obalansen gentemot utlandet utgjorde, enligt fullmäktige, de synnerliga skäl som erfordras för ett förordnande.

Sedan regeringen tillmötesgått riksbankens hemställan utfärdades tillämpningsföreskrifter den 5 februari att gälla fr. o. m. den 18 februari. Regleringen omfattade finansbolags till allmänheten utlämnade lån och beviljade men ej utlämnade lån. Summan av dessa belopp fick ej öka med mer än 16 % under loppet av 1981.

20 januari

Fullmäktige beslutade om följande åtgärder

att höja *diskontot* från 10 till 12 % och *straffräntan* från 13 till 17 %, fr. o. m. den 21 januari,

att fr. o. m. den 26 januari höja *kassakraven* för affärsbankerna från 2 till 4 % samt tillämpa kassakrav för sparbanker och föreningsbanker om 1 %,

att höja högsta medgivna *medelränta* för bankernas utlåning till 4 procentenheter över diskontot,

att medge att räntan för *prioriterade obligationer* höjdes med 1 procentenhet till 13,5 %,

att hos regeringen hemställa om förordnande om *utlåningsreglering* för banker.

Efter att regeringens förordnande erhållits meddelade fullmäktige den 5 februari tillämpningsföreskrifter om utlåningsreglering för bankinstituten.

29 januari

Fullmäktige beslutade att fr. o. m. den 26 januari höja *grundräntan* för medel inestående på *likviditetsutjämningskonto* i riksbanken. Ränta utgick

fr. o. m. nämnda datum med diskontot plus 4 procentenheter, dvs. 16 %. Den tidigare räntesatsen var diskontot plus $2\frac{3}{4}$ procentenheter. Höjningen av grundräntan utgjorde en anpassning till räntan på specialinlåning i bankerna.

5 februari

Riksbanken anhöll om ett nytt förordnande om allmän *placeringsplikt och räntereglering för försäkringsbolagen*.

6 februari

Riksbanken fastställde riktlinjer för den *oprioriterade fastighetskreditgivningen 1981*.

19 februari

Riksbanken beslutade höja *likviditetskraven* för samtliga bankinstitut (utom Sparbankernas Bank och Föreningsbankernas Bank) med 1 procentenhet att gälla fr. o. m. mars 1981.

Följande likviditetskrav gällde från nämnda datum:

PKbanken	42 %
Skandinaviska Enskilda Banken	42 %
Svenska Handelsbanken	42 %
Götabanken	36 %
Provinsbankerna	36 %
Sparbankernas Bank	45 %
Föreningsbankernas Bank	50 %
Större sparbanker	33 %
Mindre sparbanker	32 %
Föreningsbanker	33 %

Riksbanken beslutade också att för tiden 20 februari – 9 mars sänka *kassakraven* för bankerna. För affärsbankerna sänktes kraven från 4 % till 1 % och för sparbanker och föreningsbanker från 1 % till 0. Sänkningen av kassakraven föranleddes av att kassasituationen under nämnda tid skulle komma att vara mycket stram till följd av betalningar till staten. Fr. o. m. 10 mars skulle kassakrav på 2 % gälla för samtliga bankgrupper.

19 februari

Fullmäktige beslutade avlåta en skrivelse till regeringen angående placering av *kommunernas överlikviditet m. m.*

12 mars

Efter att regeringen förlängt förordnandet om *placeringsplikt och räntereglering för försäkringsbolagen* beslöt fullmäktige att placeringsplikten och ränteregleringen skulle gälla till årets slut.

Innehållet i placeringsplikten och ränteregleringen förblev i sina huvud-

drag detsamma som gällt för första kvartalet 1981. En särskild bostadsobligationskvot infördes dock. Liv- och pensionsförsäkringsbolagen skulle under tiden april – december öka sitt innehav av prioriterade bostadsobligationer med 50 % och sakförsäkringsbolagen med 40 %. De prioriterade bostadsobligationer, som förvärvats under första kvartalet 1981, skulle få räknas in i bostadsobligationskvotens täljare.

Den totala placeringskvoten skulle liksom tidigare vara 75 % för liv- och pensionsförsäkringsbolag och 64 % för sakförsäkringsbolag. Dessa krav skulle räknas på placeringarna under hela kalenderåret 1981.

26 mars

Riksbanksfullmäktige beslutade att fr. o. m. den 27 mars sänka räntesatsen för utlåning till bank över viss gräns, den s. k. *straffräntan*, med 1 procentenhet. Räntesatsen sänktes från diskontot plus 5 procentenheter till diskontot plus 4 procentenheter, dvs. från 17 % till 16 %.

2 april

Fullmäktige hemställde hos regeringen om fortsatt *räntereglering för bankinstituten*. Sedan regeringen förlängt regleringen utfärdade riksbanken tillämpningsföreskrifter den 23 april att gälla fr. o. m. den 1 maj 1981.

21 maj

Fullmäktige anhöll i skrivelse till regeringen om förlängt förordnande om *utlåningsreglering för finansbolag*.

9 juni

Valutastyrelsen beslutade att – utan att ge avkall på det principiella kravet om *utlandsfinansiering av direkta investeringar i utlandet* – undantag borde kunna medges i vidgad omfattning i första hand såvitt avsåg investeringar i Norden.

11 juni

Riksbanksfullmäktige beslutade sänka *straffräntan* med 1 procentenhet fr. o. m. den 12 juni. Räntesatsen sänktes från diskontot plus 4 procentenheter till diskontot plus 3 procentenheter, dvs. från 16 till 15 %.

I samband med att regeringens förordnande om utlåningstak upphörde med utgången av juni månad skedde en återgång till styrning av bankernas utlåning medelst *likviditetskvoter*. Dessa höjdes fr. o. m. den 1 juli för de flesta banker med 1 procentenhet, för de större affärsbankerna dock med 2 procentenheter.

Följande likviditetskrav gällde från den 1 juli:

PKbanken	44 %
Skandinaviska Enskilda Banken	44 %
Svenska Handelsbanken	44 %
Götabanken	37 %
Sundsvallsbanken	37 %
Skånska Banken	37 %
Wermlandsbanken	37 %
Uplandsbanken	37 %
Östgötabanken	37 %
Skaraborgsbanken	37 %
Jämtlands Folkbank	37 %
Bohusbanken	37 %
Sparbankernas Bank	45 %
Föreningsbankernas Bank	50 %
Större sparbanker	34 %
Mindre sparbanker	33 %
Föreningsbanker	34 %

14 september

Riksbanksfullmäktige beslöt *devalvera kronan* med 10 %. Riktvärdet för valutakursindex sattes till 111.

14 oktober

Fullmäktige beslöt med verkan fr. o. m. den 15 oktober

att sänka *diskontor* från 12 till 11 %,

att sänka *straffräntan* från 15 till 14 %, och

att sänka den *högsta medgivna genomsnittsräntan för bankernas utlåning i svenska kronor* från 16 till 15 %.

20 november

Valutastyrelsen beslöt att det inte längre skulle vara ett krav att företagen, för att erhålla tillstånd till *direkt investering utomlands*, påvisade en förmånlig effekt på den svenska bytesbalansen. Vidare beslöts att medge förräntning på *valutakonto* under maximalt 60 dagar förutsatt att insatta medel binds på minst 7 dagar.

Förbudet att göra *terminsaffärer med utländsk bank i tredje lands valuta* upphävdes.

24 november

Valutastyrelsen fattade beslut om *lättnader för finansiering av utländsk direktinvestering i Sverige*. Vidare beslutades att höja tilldelningen av *emigrantvaluta* från 100 000 till 200 000 kr. Valutainlänning gavs också tillstånd att under vistelse i utlandet få ha sina pengar inneslående på *konto i utländsk bank*.

26 november

Fullmäktige beslutade höja *likviditetskraven* för samtliga bankinstitut med verkan fr. o. m. december 1981. Likviditetskraven höjdes med 2 procentenheter för de största affärsbankerna – Post- och Kreditbanken, Skandinaviska Enskilda Banken och Svenska Handelsbanken – och med en procentenhet för övriga bankinstitut.

Likviditetskraven var fr. o. m. december 1981:

PKbanken	46 %
Skandinaviska Enskilda Banken	46 %
Svenska Handelsbanken	46 %
Götabanken	38 %
Sundsvallsbanken	38 %
Skånska Banken	38 %
Wermlandsbanken	38 %
Uplandsbanken	38 %
Östgötabanken	38 %
Skaraborgsbanken	38 %
Jämtlands Folkbank	38 %
Bohusbanken	38 %
Sparbankernas Bank	50 %
Föreningsbankernas Bank	50 %
Större sparbanker	35 %
Mindre sparbanker	34 %
Föreningsbanker	35 %

Fullmäktige beslutade också att ta ett första steg mot införande av *obligationsfonder* genom att bankerna fick möjligheter att minska sina egna köp av statsobligationer med en viss andel av sin försäljning av sparobligationslånet SPAR 81.

26 november

Fullmäktige hemställde i skrivelse till regeringen om förlängt förordnande om allmän *placeringsplikt och räntereglering för försäkringsbolag*.

3 december

Riksbanksfullmäktige beslutade sänka *räntesatsen för prioriterade bostadsobligationer* från 13,5 till 12,75 %.

10 december

Fullmäktige hemställde hos regeringen om förlängt förordnande om *utlåningsreglering för finansbolag*.

29 december

Riksbanksfullmäktige utfärdade tillämpningsföreskrifter till regeringens förordnande om fortsatt *placeringsplikt och räntereglering för försäkringsbo-*

lag under 1982. Fr. o. m. den 1 januari 1982 skulle placeringskvoten för liv- och pensionsbolag utgöra 75 % och för sakförsäkringsbolag 64 %. Bostadsobligationskvoten skulle utgöra 28 respektive 23 %. Tillämpningen av räntereglering skulle gälla endast s. k. indexlån, vars ränta ej skulle få överstiga räntesatsen på 10-åriga statliga obligationslån.

Riksbankens bokslut

Tillgångar. Mkr	Balans	
	1980	1981
<i>Guld och utländska tillgångar</i>		
Guld och valutareserv	15 198	20 464
Guld	1 168	1 168
Särskilda dragningsrätter i		
Internationella valutafonden	978	1 433
Reservposition i Internationella valutafonden	936	941
Lån till Internationella valutafonden	172	116
Utländska banker m. m., nettobelopp	4 232	7 489
Utländska värdepapper	7 712	9 317
Sveriges andel i Internationella återuppbyggnadsban-		
kens grundfond, inbetalt belopp	196	196
Övriga	566	367
<i>Inhemska tillgångar</i>		
Skattkammarväxlar och obligationer	31 555	41 447
Statspapper	31 224	41 107
Övriga	331	340
Utlåning	6 871	1 672
Banker	6 225	1 231
Övriga kreditinstitut	—	—
Allmänheten	646	441
Skiljemynt	48	59
Checkar och postväxlar m. m.	1	329
Övriga	70	15
Summa	54 505	64 549

räkning

Skulder. Mkr

	1980	1981
<i>Utländska skulder</i>		
Nettotilldelning av särskilda dragningsrätter i Internationella valutafonden	1 126	1 573
Övriga	1 471	1 567
<i>Inhemska skulder</i>		
Utelöpande sedlar	34 420	37 055
Checkräkning	2 905	4 755
Staten	65	60
Banker	2 804	4 648
Övriga	36	47
Särskilda räkningar	5 718	4 169
Konton för investering i skogsbruk och rörelse m. m.	2 304	1 459
Konton för allmän investeringsfond	2	1 150
Konton för likviditetsutjämning	3 412	—
Tillfälliga vinstkonton	—	1 560
Övriga	127	117
Värderegleringskonto för valutor	—	2 000
<i>Eget kapital</i>	8 738	13 313
Grundfond	1 000	1 000
Reservfond	500	500
Dispositionsfond	4 208	6 263
Övriga egna fonder	125	125
Reserverade vinstmedel	0	0
Årets resultat	2 905	5 425
Summa	54 505	64 549

Resultaträkning

Mkr

	1980	1981
Intäkter		
<i>Utländska rörelsen</i>		
Ränteintäkter	1 457	2 231
Räntekostnader	— 179	— 312
Kursdifferenser	— 2	3 678
Avsättning till värderegleringskonto för valutor	—	— 2 000
Övriga inkomster	0	0
<i>Inhemska rörelsen</i>		
Ränteintäkter av skattkamarväxlar och obligationer	3 550	4 039
Övriga ränteintäkter	596	821
Övriga räntekostnader	— 1 203	— 705
Nedskrivning av statspapper och obligationer	— 1 103	— 2 061
Övriga inkomster	7	6
Summa	3 123	5 697
Kostnader		
Sedelkostnader	— 49	— 60
Personalkostnader	— 115	— 135
Övriga förvaltningskostnader	— 54	— 77
Summa	— 218	— 272
Årets resultat	2 905	5 425

Kommentarer till 1981 års bokslut

Vid beräkning av bokföringskurserna för riksbankens utländska tillgångar och skulder tillämpas en princip som baseras på ett genomsnitt av marknadskurserna under en viss period. Med anledning härav har riksbankens valutareserv uppskrivits med 4 001 mkr och utländska skulder med 443 mkr. Härav sammanhänger 1 565 respektive 147 mkr med devalveringen av kronan 81-09-14. Dessa förändringar redovisas i resultaträkningen under rubriken "utländska rörelsen, kursdifferenser".

Devalveringen av svenska kronan innebar att riksbankens utländska tillgångar skrevs upp med 1 565 mkr och de utländska skulderna med 147 mkr. Återstoden av kursvinsten beror på den kraftiga uppgången i dollarkursen under året. Eftersom den internationella valutautvecklingen för kommande år är osäker har ett belopp av 2 000 mkr avsatts till särskilt värderegleringskonto för valutor.

Riksbankens innehav av obligationer har under året nedskrivits med 2 061 mkr.

Av beloppet på övriga räntekostnader ingår räntor på kassakvotsmedel med 575 mkr och räntor på konton för likviditetsutjämning med 124 mkr.

Av personalkostnaderna uppgår löner och arvoden till 82 mkr och pensioner och sociala avgifter till 51 mkr.

Inom linjen förda poster

Tkr

	1980	1981
Tillgångar		
Taxeringsvärden av riksbankens fastigheter i		
Stockholm: nya riksbankshuset	60 000	104 000
gamla riksbankshuset	7 000	7 000
Göteborg	4 100	5 750
Malmö	17 300	21 875
Falun	630	625
Gävle	500	500
Halmstad	550	1 175
Härnösand	400	525
Jönköping	640	1 050
Karlstad	720	1 025
Kristianstad	460	600
Linköping	1 000	1 500
Luleå	1 362	6 000
Nyköping	850	850
Visby	230	340
Örebro	650	950
Östersund	330	525
Tumba, sedelförbränningshuset	217	350
Diverse valv	125	125
Summa	97 064	160 265
Aktier i Tumba Bruk	25 000	25 000
Aktier i Banken för internationell betalningsutjämning m. fl.	10 105	10 105
Riksbankens mynt- och medaljsamling	160	160
Lån till riksbankspersonalens semesterförening	1 464	1 810
Summa	133 793	197 340

Utlåning till allmänheten

Den 31 december 1981 utestående lån till allmänheten fördelar sig till antal och belopp på de olika kontoren sålunda:

Tkr

	Bosättningslån		Avbetalningslån		Hypotekslån	
	Antal	Belopp, tkr	Antal	Belopp, tkr	Antal	Belopp, tkr
Stockholm	7 850	34 503	1 018	8 562	3 383	88 554
Göteborg	4 312	21 259	569	3 753	680	26 801
Malmö	3 960	16 232	327	2 698	823	32 550
Falun	1 578	7 365	761	6 095	880	11 280
Gävle	2 021	9 945	274	2 616	459	9 914
Halmstad	848	3 403	92	5 11	377	8 704
Härnösand	2 041	9 377	179	1 981	455	8 640
Jönköping	1 522	6 568	296	2 393	550	13 540
Kalmar	1 093	5 057	541	3 906	486	8 413
Karlskrona	1 026	4 979	220	1 530	401	7 455
Karlstad	1 812	8 216	462	4 331	532	9 357
Kristianstad	1 283	5 754	103	863	404	9 608
Linköping	2 219	10 108	350	2 850	819	14 219
Luleå	2 373	10 898	206	1 449	362	9 833
Skövde	1 278	5 967	230	1 947	483	9 376
Nyköping	1 636	7 540	370	3 321	428	5 588
Umeå	2 009	9 246	859	10 104	646	10 867
Uppsala	1 645	7 965	848	9 981	781	10 569
Visby	309	1 452	127	1 957	248	2 581
Vänersborg	2 095	9 674	234	1 854	348	6 681
Västerås	1 501	6 905	189	1 849	590	11 369
Växjö	1 051	4 703	293	1 856	437	10 859
Örebro	1 188	4 976	654	4 185	575	7 824
Östersund	1 015	4 928	924	10 555	696	6 839
Summa	47 665	217 021	10 126	91 148	15 843	341 421

Riksbankens styrelse och vissa förvaltningsåtgärder

Fullmäktige

Vid utgången av år 1981 hade fullmäktige följande sammansättning.

Torsten Bengtson, ordförande
Allan Hernelius, vice ordförande och deputerad
Lars Wohlin, riksbankschef
Erik Wärnberg
Gunnar Sträng
Karl Erik Eriksson
Thage Peterson

Suppleanter

Bertil Jonasson, personlig suppleant för ordföranden
Sten Westerberg
Grethe Lundblad
Ivan Svanström
Gunnar Nilsson
Rune Ångström
Curt Boström

Kurt Eklöf, vice riksbankschef

Valutastyrelsen

Beträffande valutastyrelsens sammansättning vid utgången av år 1981 hänvisas till styrelsens berättelse till fullmäktige, som utgör bilaga 4 till förvaltningsberättelsen.

Disposition av riksbankens vinst för år 1980

På förslag av fullmäktige beslöt riksdagen att av riksbankens tillgängliga vinstmedel – 2 905 088 990 kr – skulle 850 mkr inlevereras till statsverket under budgetåret 1980/81, 2 055 mkr överföras till dispositionsfonden och återstående 88 990 kr. kvarstå på räkning för odisponerade vinstmedel.

Avgivna remissyttranden

Fullmäktige har under året efter remiss avgivit yttrande över följande betänkanden, utredningar och skrivelser.

29.1, § 8. Betänkandet Att utveckla en långsiktig industripolitik (Ds I 1980:17) avgivet av kommittén för industripolitikens informationsunderlag (KIPi).

29.1, § 9. Betänkandet Subventionerade exportkrediter – En utvärdering av nuvarande system (Ds I 1980:24) utarbetat av 1980 års exportkreditutredning.

5.2, § 2. Ansökan från Svenska Intecknings Garanti Aktiebolag SIGAB om godkännande av ändring i bolagsordningen.

5.2, § 3. Ansökningar från Svensk Fastighetskredit Aktiebolag, Göteborgs Intecknings Garanti Aktiebolag och PKkredit Aktiebolag om godkännande av ändringar i bolagsordningen för respektive bolag.

5.2, § 4. Skrivelse från allmänna pensionsfondens första-tredje fondstyrelser angående räntesatsen för lån från fondstyrelse till bank som lämnat återlån.

26.2, § 2. Ansökan från Aktiv Placering AB om tillstånd att få förvärva aktier i ett planerat finansbolag.

12.3, § 3. Långtidsutredningen 1980 (SOU 1980:52).

19.3, § 2. Brottsförebyggande rådets promemoria Informationsutbytet mellan myndigheter.

30.4, § 3. Skrivelse från Sveriges Juvelerare- och Guldsmedsförbund angående handel med skrot av ädelmetall.

7.5, § 2. Betänkandet Kontroll av räntor avgivet av en arbetsgrupp inom riksskatteverket.

11.6, § 3. Skrivelse från Riksdagens finansutskott med hemställan om yttrande över motion 1980/81:407 om avskaffande av riksbankens lokalkontor.

11.6, § 4. Delbetänkandet Ny lag om försäkringsrörelse (Ds E 1980:6).

18.6, § 2. Delbetänkandet Handläggningen av konsumentskyddsfrågor inom försäkringsområdet (Ds E 1981:4) avgivet av försäkringsverksamhetskommittén.

18.6, § 3. Ansökan från Götabanken om tillstånd att få förvärva 25 procent av aktiekapitalet i London Interstate Bank Ltd.

18.6, § 4. Ansökan från Skandinaviska Enskilda Banken om tillstånd att få förvärva ytterligare aktier i Private Investment Company för Asia (PICA) S.A., Panama.

18.6, § 5. Ansökan från Skandinaviska Enskilda Banken om tillstånd att få förvärva ytterligare aktier i Tricontinental Holdings Limited (THL), Melbourne.

2.7, § 2. Skrivelse från bankinspektionen angående värdering av obligationer som innehas av bankinstitut.

13.8, § 3. Ansökan från Skandinaviska Enskilda Banken om tillstånd att få förvärva ytterligare aktier i Skandinaviska Enskilda Banken (Luxemburg) S.A.

10.9, § 3. Ansökan från SPAFI Sparbankernas Fastighetsfinansieringsaktiebolag om godkännande av ändring av bolagsordningen för bolaget.

10.9, § 5. Utredning rörande utvidgat datorstöd till verksamheten vid bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna.

24.9, § 3. Skrivelse från finansutskottet med hemställan om yttrande över riksgäldsfullmäktiges förslag (1980/81:19) till lag med instruktion för riksgäldskontoret.

24.9, § 4. Ansökan från Skandinaviska Enskilda Banken om tillstånd att få förvärva samtliga aktier i ett planerat finansbolag.

24.9, § 5. Promemorian Beskattning av verksamhet i utlandet m. m. (Ds B 1981:10).

24.9, § 6. Ansökan från Post- och Kreditbanken, Pkbanken, om tillstånd att få förvärva aktier i en planerad bank i Hong Kong.

24.9, § 7. Ansökan från Skandinaviska Enskilda Banken om tillstånd att få förvärva aktier i Deutsch-Skandinavische Bank AG, Frankfurt.

24.9, § 8. Ansökan från Manufacturers Hanover Trust Company, New York, om tillstånd att få öppna representationskontor i Stockholm.

8.10, § 2. Ansökan från Aktiebolaget Stockholms Tomträttskassa om fastställelse av ändring i bolagsordningen för bolaget.

29.10, § 2. Ansökan från Skandinaviska Enskilda Banken att få byta ut aktier i Skandinaviska Enskilda Banken International Corp. (SEBIC) mot aktier i annat bankföretag.

29.10, § 3. Ansökan från Svenska Handelsbanken om tillstånd att få förvärva aktier i ett planerat helägt dotterbolag för utgivande av commercial papers i USA.

5.11, § 2. Betänkandet Tomträtt (SOU 1980:49) avgivet av tomträttskommittén.

5.11, § 3. Delbetänkandet Hyresgästinflytande på målning och tapetsering (SOU 1981:47) avgivet av underhållsfondsutredningen.

5.11, § 4. Skrivelse från EKN-Exportkreditnämnden om ramar för de totala garantiåtagandena för budgetåret 1982/83 m. m.

5.11, § 5. Skrivelse från Konungariket Sveriges stadshypotekskassa om höjning av grundfonden m. m.

12.11, § 2. Ansökan från Sparbankernas Bank om tillstånd att genom nyemission få förvärva ytterligare aktier i Banque Nordeurope S.A., Luxemburg m. m.

19.11, § 2. Betänkandet Följdagsåftning till en ny lag om försäkringsrörelse (Ds E 1981:11) avgivet av försäkringsrörelseutredningen.

26.11, § 4. Ansökan från Post- och Kreditbanken, PKbanken, om tillstånd att få förvärva aktier i ett planerat helägt dotterbolag för utgivande av commercial papers i USA.

10.12, § 2. Ansökan från Svenska Handelsbanken om tillstånd att få förvärva ytterligare aktier i Svenska Handelsbanken S.A., Luxemburg.

10.12, § 3. Ansökan från Sparbankernas Bank om tillstånd att få etablera ett kreditaktiebolag m. m.

Statens bosättningslånefond

För budgetåret 1980/81 utgjorde det disponibla utlåningsbeloppet ca 85,8 mkr. Av dessa förbrukades under budgetåret ca 55,1 mkr. Under budgetåret utgavs sammanlagt 6 549 bosättningslån, varav 4 689 till makar eller sammanboende, 1 599 till ensamstående mödrar och 261 till ensamstående fäder eller ensamstående handikappade utan barn. Medelbeloppet för under budgetåret 1980/81 utlämnade lån utgjorde 8 416 kr.

För budgetåret 1981/82 utgör det disponibla utlåningsbeloppet ca 80,8 mkr, varav 50 mkr anvisats över budgeten och resterande belopp utgjort fondens behållning vid ingången av budgetåret. Riksdagen beslöt den 9 december 1981 att bosättningslånegivningen skulle upphöra vid utgången av år 1981. Ansökningar som inkom före årsskiftet fick dock behandlas men det

utlånade beloppet för tiden 1 juli–31 december 1981 fick inte överstiga hälften av det för budgetåret disponibla beloppet, dvs. ca 40,4 mkr.

Under budgetårets första sex månader utgavs sammanlagt 2 966 boställningslån till ett totalt belopp om ca 25,2 mkr. Av dessa utgavs 2 052 till makar eller sammanboende, 792 till ensamstående mödrar och 122 till ensamstående fäder eller ensamstående handikappade utan barn. Medelbeloppet för under budgetårets sex första månader utlämnade lån utgjorde 8 485 kr.

Utlåningen från fonden utgjorde vid utgången av år 1981 217 mkr fördelade på 47 665 lån. Fördelningen på de olika kontoren av lånen till antal och belopp framgår av de uppgifter som intagits på s. 41.

Utlåning från riksbankens avbetalningslånefond

Antalet utestående lån från riksbankens avbetalningslånefond, vilken uppgår till 125 mkr, uppgick vid utgången av år 1981 till 10 126 med den fördelning mellan bankens kontor som framgår av s. 41. Den sammanlagda lånesumman vid årets utgång utgjorde ca 91,1 mkr.

Hypotekslånegivningen

Hypotekslån beviljas för förvärv av premieobligationer i samband med nyemission.

Vid årets utgång uppgick antalet hypotekslån till 15 843 med en sammanlagd lånesumma om ca 341,4 mkr. Fördelningen på de olika kontoren av lånen till antal och belopp framgår av de uppgifter som intagits på s. 41.

Ny sedelserie

Fullmäktige har beslutat att en sedel å 500 kronor skall utges. Såsom underlag för fastställande av i första hand en sådan sedel har fullmäktige beslutat låta utarbeta skisser och idéförslag till tre olika alternativ till nya sedlar i valörerna 50, 100, 500 och 1 000 kronor, varvid varje alternativ till sedelserie skulle ges en viss enhetlighet i fråga om såväl motivval som den tekniska och estetiska utformningen. Arbetet på framtagande av förslag till ny sedelserie bedrivs av AB Tumba bruk i samråd med riksbanken.

Fullmäktige har vidare beslutat att vid utgivning av betalningsmedel i femkronorsvalören utväxlingen försöksvis skall styras så att efter hand allt fler mynt och allt färre sedlar utväxlas.

ADB-verksamhet

På den nya stordatorn av märket Burroughs har under året ett system för riksbankens utlåningsverksamhet och ett statistiksystem för lån och investeringar i kapitalbalansen tagits i produktion. För ekonomisk analys har ett programpaket utvecklat av Federal Reserve Bank of New York tagits i bruk. Sedan våren 1981 finns också en terminalförbindelse mellan riksbanken och

BIS databank i Basel. Systemarbetet under året har huvudsakligen avsett system för utrikesbokföringen, valutastatistik samt kreditmarknadsstatistik.

Avdelningskontorens arbetsuppgifter

Den av särskilda utredare i december 1980 avlämnade rapporten Nya arbetsuppgifter till riksbankens avdelningskontor, vilken omnämndes i förvaltningsberättelsen för 1980, behandlades av fullmäktige under våren 1981. Fullmäktige beslöt därvid att uttala sig positivt för att riksbanken skulle söka överta arbetsuppgifter i samband med utvecklingsfondernas låneförvaltning, lönegarantiärenden och förvaltning av lån från en framtida oljeersättningsfond liksom för att riksbanken skulle inleda ett utökat samarbete med riksgäldskontoret, åta sig att förvalta eventuellt framtida underhållsfonder, biträda centrala studiestödsnämnden vid återkrav av studiemedel samt övertaga viss administration av glesbygdssstödet. En förutsättning för övertagande av nya arbetsuppgifter skulle vara att härav föranledda ökade kostnader för riksbanken skulle finansieras via statsbudgeten eller av vederbörande organisation.

De kontakter som tagits i anledning av fullmäktiges beslut har ej lett till något resultat.

Riksbankens fastigheter

Såsom framhållits i närmast föregående förvaltningsberättelser medförde fullmäktiges beslut 1979 att behålla nuvarande kontorsorganisation i förening med ökningen av sedelvolymen och ökade säkerhetskrav behov av omfattande byggnadsinvesteringar vid avdelningskontoren. Dessa investeringar har fortsatt under 1981. Nedan redovisas de byggnadsprojekt som igångsatts, pågått eller avslutats under 1981.

Huvudkontoret

Vid huvudkontoret har vidtagits byggnadsarbeten under året till ett belopp om 1,7 mkr. Arbetena har främst avsett ombyggnad av sedelräkningsexpeditionen för att bereda plats åt nya sedelsorteringsmaskiner.

Gävle

En större om- och tillbyggnad har pågått under året och beräknas vara avslutad under våren 1982. Kostnaden har hittills uppgått till ca 6,8 mkr.

Halmstad

Projekteringsarbeten för den beslutade nya kontorsbyggnaden har pågått under året.

Jönköping

Uppförande av ny fastighet har pågått under året. Inflyttning beräknas ske under andra kvartalet 1982. Kostnaden för fastigheten, vilken beräknades till totalt 26 mkr i 1979 års priser, har hittills uppgått till 20,8 mkr.

Karlstad

Diskussioner har förts med Karlstad kommun om lämplig tomt för nybyggnad och viss förprojektering har skett för att ådagalägga möjligheten att på lämpligt sätt bebygga den tomt som ställts i utsikt.

Uppsala

Riksbanken har under året av Uppsala kommun förvärvat en tomt för senare uppförande av nytt kontorshus. Köpeskillingen uppgick till 5,5 mkr.

Visby

Under året har byggnadsarbeten pågått vid avdelningskontoret avseende främst tillbyggnad av ett skyddat intag. Kostnaden har hittills uppgått till 1,1 mkr.

Västerås

Under året har en ombyggnad för att främst öka kontorets valvskapacitet avslutats. Kostnaden härför har under året uppgått till 4,4 mkr.

Växjö

Förprojektering har skett i syfte att utröna möjligheten att uppföra en kontorsbyggnad för riksbanken i anslutning till postverkets befintliga byggnad. Projekteringen visar att goda tekniska möjligheter härför finns. Från postverkets sida har vid förberedande kontakter intresse uttalats för att till riksbanken överlåta erforderlig tomt.

Östersund

Under året har ett skyddat intag uppförts. Vidare har vissa inredningsarbeten vidtagits. Kostnaden har uppgått till 1,8 mkr.

Riksdagen har beslutat ge fullmäktige i riksbanken tillkänna vad finansutskottet anfört i betänkande 1981/82:13 om riksbankens avdelningskontor. I detta har utskottet bland annat anfört att beslut om nya investeringar vid kontoren bör vila i avvaktan på riksdagens revisorers rapport om riksbankens kontorsorganisation. Fullmäktige har i anledning härav beslutat att samtidigt som pågående byggnadsarbeten vid avdelningskontoren i Jönköping, Gävle och Visby fullföljes, övriga pågående projekt skall vila i avvaktan på riksdagens ställningstagande till revisorernas utredning. Detta innebär, att pågående arbeten för en ny kontorsfastighet i Halmstad avbrutits, att fortsatta diskussioner om tomtförvärv i Karlstad och

Växjö inställts *samt* att vissa andra projekterade byggnadsinvesteringar i säkerhetshöjande syfte vid avdelningskontor lagts åt sidan.

Riksbankens jubileumsfond

Den särskilda utredningsman som tillkallats för att utreda finansieringen av Riksbankens jubileumsfonds verksamhet, docenten Bengt Metelius, avlämnade den 30 mars 1981 sitt betänkande. Betänkandet har remissbehandlats och fullmäktige avser att under våren förelägga riksdagen förslag om den framtida finansieringen av fondens verksamhet.

Riksbankens personal vid utgången av åren 1980 och 1981

	Huvudkontoret		Avdelningskontoren		Summa	
	1980	1981	1980	1981	1980	1981
Tjänstemän som omfattas av chefslöneavtalet och förordnandetjänstemän	13	12	—	—	13	12
Handläggande personal i övrigt	212	205	109	105	321	310
Biträdespersonal ¹	317	314	411	417	728	731
Övrig personal ²	10	7	39	37	49	44
Summa	552	538	559	559	1 111 ³	1 097 ⁴

¹ Riksbanksassistenter, kontorister, sedelräknare, expeditiönsassistenter m. fl.

² Ej lönegradsplacerad personal: arvodister, lokalvårdare, fastighetsskötare och tillfälligt anställd personal.

³ Exklusive 12 tjänstemän som är tjänstlediga för upprätthållande av tjänst i annan statsinstitution.

⁴ Exklusive 29 tjänstemän som är tjänstlediga.

Internationellt finansiellt samarbete

Förstärkning av IMF:s resurser och SDR-tilldelningar

Efterfrågan på betalningsbalansstöd från Internationella valutafonden (IMF) har ökat kraftigt under 1981. Denna uppgång beror bland annat på att fonden fastställt nya riktlinjer för långivningen, vilka gör det möjligt för ett medlemsland att låna betydande belopp i relation till sin IMF-kvot. För att finansiera utlåningsökningen har valutafonden fått förstärka sina egna resurser genom *särskild upplåning från medlemsländerna*. IMF har tecknat låneavtal om sammanlagt ca 5,5 miljarder SDR¹ under 1981. Saudi-Arabien intar en särställning som långivare genom utfästelser att låna fonden 4 miljarder SDR såväl 1981 som 1982. Landet har även för 1983 ställt lån i utsikt. Resterande belopp har ställts till IMF:s förfogande i andra bilaterala avtal eller via Internationella regleringsbanken, BIS. I BIS-arrangemanget medverkar riksbanken med ett belopp om 35 miljoner SDR.

Möjligheten till upplåning på de privata kreditmarknaderna har också diskuterats i fondens olika organ. Något beslut om sådan upplåning har dock inte fattats. Det tekniska förberedelsearbetet för marknadsupplåning skall emellertid fortsätta för att underlätta genomförandet av ett eventuellt beslut i framtiden.

Förberedelserna för ännu en förstärkning av IMF:s ordinarie resurser, *den åttonde allmänna kvotöversynen*, har inletts under 1981. Diskussionen har hittills främst gällt beräkningstekniska frågor. Enligt planerna skall kvotöversynen vara avslutad först under loppet av 1983.

I enlighet med fondstyrelsens beslut i december 1978 att återuppta *tilldelningarna av särskilda dragningsrätter* gjordes i januari en ny tilldelning om totalt ca 4 miljarder SDR, varvid Sverige erhöll ca 46 miljoner SDR. Den totala tilldelningen av SDR uppgår därmed till 21,4 miljarder, varav Sverige erhållit 247 miljoner.

Den tredje s. k. basperioden för SDR-tilldelningar avslutas i och med utgången av 1981. Medlemsländerna har ännu inte kunnat enas om nya tilldelningar för den därpå följande fjärde basperioden.

I syfte att främja SDR:s roll som reservtillgång beslöts under året att höja räntan på SDR till marknadsnivån för de i SDR-korgen ingående fem valutorna. (Tidigare utgjorde SDR-räntan 80 % av marknadsräntan.) I samband härmed avskaffades förpliktelsen för varje medlemsland att upprätthålla en viss genomsnittlig minimibehållning av SDR, det s. k. rekonstitutionskravet.

Valutafondens löpande verksamhet

Som framgått ovan har utvidgningen av valutafondens utlåningsmöjligheter utgjort ett framträdande drag i den löpande verksamheten under 1981. En

¹ 1 SDR motsvarade vid utgången av 1981 6,47 kr.

faktisk utlåningsexpansion kan redan nu avläsas. Under 1981 gjordes kreditåtaganden uppgående till 15,2 miljarder SDR (härav 5,8 miljarder under valutafondens ordinarie resurser) mot 6,8 miljarder 1980. Utbetalningarna till medlemsländerna uppgick till 7,2 miljarder SDR – att jämföra med 1980 års utbetalningar om 3,8 miljarder. Återbetalningar från medlemsländer utgjorde 2,1 miljarder SDR under 1981 mot 3,3 miljarder 1980.

Isyfte att stabilisera fondens finansiella ställning beslöts under året att göra utlåningsräntan för fondens ordinarie resurser enhetlig och att tillsvidare sätta denna ränta vid 6 1/4 %, vilket innebär en viss genomsnittlig höjning. Denna inkomstförstärkning motverkas dock delvis av det samtidigt fattade beslutet att höja gottgörelseräntan för länder som har en kreditorposition i fonden.

Utlåningsräntan för fondens upplånade, icke-ordinära, resurser är lika med upplåningskostnaden plus en mindre marginal. För att göra det billigare för fattigare u-länder att utnyttja dessa medel har under 1981 skapats ett räntesubventionskonto. Den dominerande delen av kontots resurser, upp till 750 miljoner SDR, skall komma från återbetalningar av lån från en särskild lånefacilitet, som bildades i samband med valutafondens guld försäljningar, den s. k. Trust Fund. Återstoden, ca 150 miljoner SDR, sökerman erhålla på frivillig väg. Sverige bidrar till kontot med 2,2 miljoner SDR, som finansieras över biståndsbudgeten, och inbetalas via konto i riksbanken.

IMFs kronbehållning och Sveriges nettoställning i IMF, vilken inräknas i valutarenserven, framgår av Tabell 1.

Tabell 1. IMFs kronbehållning och Sveriges nettoställning i IMF

Uppgifter vid slutet av respektive år. Miljoner SDR

	Kronbehållning		Nettoställning ¹
	Belopp	% av kvoten	
1978	314,5	70	191,0
1979	312,4	69	180,7
1980	511,7	76	193,9
1981	527,5	78	165,6

¹ Nettoställningen motsvarar summan av egentlig reservtranch (i reservtillgångar inbetalt insatskapital), särskild reservtranch (det belopp fonden netto disponerat av det i kronor inbetalda insatskapitalet) och långivning till IMF.

Riksbanken, som äger de SDR som tilldelats Sverige, har hittills inte använt SDR för att anskaffa valuta. Riksbankens SDR-innehav ökade under 1981, förutom med SDR-tilldelningen (se ovan), med 2 miljoner SDR som en följd av transaktioner med övriga medlemsländer och med valutafonden.

Under 1981 inträdde Vanuatu och Bhutan som nya medlemmar i IMF. Antalet medlemsländer uppgick vid årets slut till 143. Bland de länder som ansökt om men som ännu inte erhållit medlemskap i valutafonden märks Polen och Ungern.

Saudi-Arabien position i IMF har under 1981 förändrats genom att landets kvot höjts från 1 040 till 2 100 miljoner SDR. Ett centralt motiv för

kvothöjningen är givetvis Saudi-Arabien's väsentliga roll vid finansieringen av fondens kreditgivning. Kvotens storlek efter höjningen gör det möjligt för landet att välja en egen exekutivdirektör i fondens direktion.

Världsbanksgruppen

I Världsbanksgruppen ingår Världsbanken (IBRD), Internationella utvecklingsfonden (IDA) samt Internationella finansieringsbolaget (IFC). Omfattningen av gruppens finansieringsverksamhet framgår av Tabell 2.

Världsbanken anskaffar medel till sin utlåning huvudsakligen genom upplåning. Summan av bankens utestående upplåning var vid utgången av september nära 30 miljarder USD. Räntan på under 1981 upplånade medel låg vid drygt 10 % i genomsnitt. Bankens utlåningsränta var under fjärde kvartalet 1981 11,6 %.

Beslut om en ungefärlig fördubbling av Världsbankens kapital trädde i kraft 1980. Efter riksdagens godkännande (skrivelse 1979/80:393) har Sverige anslutit sig till kapitalhöjningen. Sveriges andel omfattar ca 1 950 mkr, eller omkring 1 % av den totala kapitalhöjningen på 44 miljarder USD. Sverige tecknade i december 1981 den svenska andelen. Knappt 7,5 % av totalt tecknat belopp skall inbetalas. Liksom vid tidigare kapitalinbetalningar tillskjuter riksbanken de erforderliga medlen. En första inbetalning kommer att ske under 1982.

IDAs kreditgivning, som går till u-länder med låg inkomst per capita, baseras på gåvobidrag från de ekonomiskt starka medlemsländerna. Bidragsgivarnas uppgörelse om IDAs sjätte resurspåfyllnad trädde slutligen i kraft i augusti 1981. Uppgörelsen blev drygt ett år försenad främst på grund av dröjsmål från USAs kongress med att godkänna USAs medverkan i påfyllnaden. IDA skall genom den sjätte påfyllnaden tillföras totalt 12 miljarder USD. Sveriges andel är 3 % eller ca 1 500 mkr.

Vad gäller inbetalningstakten har USA beslutat förlägga tyngdpunkten av inbetalningarna till slutet av inbetalningsperioden. I anslutning härtil har en kompromissöverenskommelse träffats mellan övriga givarländer om hur de årliga bidragen skall fördelas. Innebörden är för Sveriges del att, med undantag för det första årsbidraget som inbetalas enligt den ursprungliga planen, tidpunkten för inbetalningarna följer de amerikanska inbetalningarna. Sverige betalade under 1981 460 mkr avseende det första årsbidraget. Inbetalningen skedde liksom tidigare via skuldsedlar deponerade i riksbanken.

Tabell 2. Världsbanksgruppens långivning¹ i femårsperioder 1964–1978 samt 1979, 1980 och 1981²

Miljarder USD

	1964– 1968	1969– 1973	1974– 1978	1979	1980	1981
<i>Nya utfästelser</i>						
IBRD	4,3	8,9	24,4	7,0	7,6	8,8
IDA	1,3	3,9	7,9	3,0	3,8	3,5
IFC	0,2	0,6	1,2	0,4	0,7	0,8
Summa	5,8	13,4	33,5	10,4	12,1	13,1
<i>Utbetalningar, netto</i>						
IBRD	1,7	2,9	8,4	3,6	4,4	5,1
IDA	1,3	1,4	5,3	1,2	1,4	1,9
IFC	0,1	0,3	0,8	0,2	0,3	0,6
Summa	3,1	4,6	14,5	5,0	6,1	7,6

¹ För IFC ingår även bidrag till riskkapital. ² Uppgifterna i tabellen avser Världsbanksgruppens räkenskapsår, som löper 1 juli–30 juni.

Övrigt internationellt finansiellt samarbete

Som en följd av Sveriges medlemskap i *Interamerikanska utvecklingsbanken* (IDB) inbetalades i september och oktober, i form av skuldsedlar deponerade i riksbanken, dels 3,3 mkr utgörande den femte insatsen i bankens grundkapital, det s. k. interregionala kapitalet, dels 18,1 mkr till fonden för särskild verksamhet. Dessutom har IDB begärt inlösen av delbelopp från tidigare skuldsedlar. I samband härmed har överförts 1,2 mkr till det interregionala kapitalet och 12,8 mkr till fonden för särskild verksamhet.

Med anledning av höjningar av de totala kapitalinsatserna i *Afrikanska Utvecklingsfonden* och *Asiatiska Utvecklingsfonden* har delbetalningar i form av skuldsedlar deponerade i riksbanken om totalt 71,8 mkr respektive 30,6 mkr skett under 1981.

Överenskommelsen mellan riksbanken och Federal Reserve Bank of New York om ömsesidiga kreditfaciliteter i form av swaptransaktioner i dollar och kronor har under 1981 förlängts för en period av ett år. Det belopp överenskommelsen omfattar höjdes i maj 1980 för en period av ett år från 300 miljoner USD till 500 miljoner USD. Sedan maj 1981 uppgår beloppet således åter till 300 miljoner USD. Faciliteten utnyttjades första gången i januari 1981 genom att riksbanken drog 200 miljoner USD. Utnyttjat belopp återbetalades i förtid i april.

*Bilaga 2***Riksbankens jubileumsfond**

Fondens intäkter 1981 var 50 780 156:89 kronor. Förvaltningskostnaderna uppgick till 1 614 907:72 kronor och projektkostnaderna till 1 021 532:81 kronor. Fondens disponibla forskningsmedel därutöver kom alltså att utgöra 48 143 716:36 kronor. Detta belopp jämte i balansräkningen under Skulder upptagna "ej disponerade medel" och "ej utnyttjade anslag", tillhopa 49 104 736:45 kronor, kan disponeras för forskningsanslag. Motsvarande resursföregående år var 39 129 042:78 kronor. Under året beviljades anslag till ett sammanlagt belopp av 38 531 384:-- kronor.

Under året upplupna men ej uppburna räntor har ej bokförts. Fondens ställning per den 31 december 1980 och 1981 framgår av följande balansräkning. Obligationerna upptages på tillgångssidan till nominella värden, medan som motpost på skuldsidan redovisas "Obligationers värderingskonto". Sistnämnda konto motsvarar summan av kapitalkonto samt skillnaden mellan obligationernas nominella och tidigare bokförda värden.

Balansräkning

per den 31 december 1980 och 1981. Kronor

	1980	1981
<i>Tillgångar</i>		
Obligationer	684 352 000:—	684 312 000:—
Checkräkning i riksbanken	26 151 350:—	4 190 332:12
Särskild räkning i riksbanken	—:—	33 775 000:—
Postgiro	3 911:46	26 518:99
Kassa	500:—	500:—
Summa	710 507 761:46	722 304 351:11
<i>Skulder</i>		
Obligationers värderingskonto	646 332 995:96	646 086 995:96
Beviljade, ej utbetalda anslag	23 298 229:07	25 373 324:05
Innehållen skatt	55 534:—	47 335:—
För pensionsavgifter m. m. reserverade medel	1 691 959:65	1 691 959:65
Forskningsmedel för kommande år varav	39 129 042:78	49 104 736:45
ej disponerade medel	(7 956:11)	(597 658:78)
ej utnyttjade anslag	(144 923:84)	(363 361:31)
disponibla medel	(38 976 162:83)	(48 143 716:36)
Summa	710 507 761:46	722 304 351:11

Resultaträkning

per den 31 december 1980 och 1981. Kronor

	1980	1981
<i>Intäkter</i>		
Räntor på obligationer	39 889 976:95	46 891 219:—
Övriga räntor	1 461 002:37	3 834 570:30
Övriga intäkter	115 288:35	54 367:59
Summa	41 466 267:67	50 780 156:89
<i>Kostnader</i>		
Förvaltningskostnader	1 483 771:96	1 614 907:72
Projektomkostnader	1 006 332:88	1 021 532:81
Summa	2 490 104:84	2 636 440:53
Disponibla forskningsmedel	38 976 162:83	48 143 716:36

Bilaga 3

Fonden för riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne

Till fonden har under 1981 influtit räntor till ett belopp av kronor 2 069 357:25. Under året upplupna ej uppburna räntor, har ej bokförts. Till Nobelstiftelsen har utbetalats 1 650 000 kronor, varav 1 000 000 kronor utgör 1981 års ekonomipris och 650 000 kronor förvaltningskostnader.

Fondens ställning framgår av följande utdrag ur räkenskapen, som upptar de till fonden ursprungligen avsatta obligationerna till marknadsvärde vid utgången av år 1968 och de därefter köpta obligationerna till de faktiska inköpsvärdena.

Balansräkning

per den 31 december 1980 och 1981. Kronor

	1980	1981
<i>Tillgångar</i>		
Obligationer utfärdade av		
hypoteksinrättningar	9 475 000:–	9 475 000:–
kommuner	4 130 000:–	4 130 000:–
industrier	12 931 000:–	12 931 200:–
På räkning i riksbanken	1 163 918:66	1 579 985:26
Summa	27 699 918:66	28 116 185:26
<i>Skulder</i>		
Kapitalkonto	27 699 918:66	28 116 185:26

Resultaträkning

<i>Utgifter</i>		
Prissumma och kostnader	1 452 000:–	1 650 000:–
Räntor m. m.	2 444:45	3 090:65
Överskott	518 230:55	416 266:60
Summa	1 972 675:–	2 069 357:25
<i>Inkomster</i>		
Räntor	1 972 675:–	2 069 357:25

Valutastyelsens berättelse

Till fullmäktige i Sveriges riksbank

Valutastyrelsen får härmed avge verksamhetsberättelse för år 1981

Valutaförfattningarna

Förordnande om fortsatt valutareglering meddelades under året för ytterligare ett år, dvs. till utgången av juni 1982 (prop. 1980/81:163, FiU 35, SFS 1981:438, 439).

Vissa mindre ändringar gjordes i 7 och 14 §§ valutalagen (1980:164, 1981:1064). I valutaförordningen gjordes inga ändringar.

Tillämpningen av valutaförfattningarna

Valutaregleringen utövades under 1981 efter i stort sett samma principer som under senare år. Vissa ändringar vidtogs dock. De viktigare av dessa behandlas nedan i anslutning till redogörelsen för resp. område.

Finansiell upplåning i utlandet

Svenska företag och valutabanker medgavs under året att uppta lån i utlandet i utländsk valuta med de undantag beträffande låntagare och låneändamål som gällt sedan i mars 1980. Således lämnades ej tillstånd till finansieringsföretag och ej för förvärv i kapitalplaceringssyfte av fastigheter, värdepapper eller andra tillgångar eller för finansiering av bostads- och fritidshus.

Under förutsättning att dessa lånekriterier var uppfyllda kunde, som tidigare, dels företag normalt erhålla tillstånd att själv eller genom valutabank uppta lån i utlandet under förutsättning att lånet uppgick till minst 10 mkr, dels valutabanker generellt uppta lån i utlandet för vidareutlåning till företag, främst mindre och medelstora sådana, under förutsättning att lånet i varje enskilt fall ej översteg 10 mkr. I båda fallen skulle löptiden vara genomsnittligt minst fem år.

Kommunernas (utom de största) och kommunägda företags upplåning förutsattes liksom tidigare ske genom kommunlåneinstituten.

Beträffande förtidsinlösen av lån i utländsk valuta gällde liksom tidigare dels att förtidsinlösen medgavs om nytt lån upptogs i utlandet på minst samma genomsnittliga löptid som det inlösta lånets återstående genomsnittliga löptid, dels att uppköp medgavs av egna obligationer som förföll inom nio månader. Den praxis som rätt beträffande förtidsinlösen av lån med anledning av låntagarens insolvens preciserades och infördes i valutaföreskrifterna i juni. Återbetalning av lån i förtid kan sålunda medges om låntagaren försatts i konkurs eller trätt i likvidation, om långgivaren för att

skydda sin fordran sagt upp lånet till förtida betalning eller om låntagarens rörelse upphört och lånet avser mindre belopp.

Kommersiella krediter

Svensk exportör eller importör lämnades liksom tidigare normalt tillstånd att uppta lån i utländsk valuta i utlandet eller hos valutabank för finansiering av egen leverantörskredit vid förestående export resp. finansiering av förestående import. Villkoren för upplåning skall överensstämja med villkoren för normal leverantörskredit. Lån på upp till sex månader får dock upptas även om normal leverantörskredit understiger sex månader. Sådant lån får även upptas hos valutabank utan särskilt tillstånd om det avser finansiering av varuexport eller varuimport.

Vid större exportorder kunde exportör även erhålla tillstånd till upplåning i utländsk valuta för finansiering av upparbetningskostnader. Återbetalning av sådant lån skulle ske antingen med inflytande likvid för leveransen eller med nytt lån för finansiering av lämnad exportkredit enligt gällande regler.

I anslutning till den kreditgivning som AB Svensk Exportkredit (SEK) bedriver enligt förordningen (1981:665) om exportkreditfinansiering med statligt stöd och förordningen (1981:357) om särskilt förmånlig kreditgivning till u-land har riksbanken lämnat SEK dispenser att lämna kredit i utländsk valuta till svensk exportör eller valutabank samt i svensk eller utländsk valuta till utländsk köpare eller dennes bank. SEK får likaledes från svensk exportör eller valutabank avlyfta kredit till utländsk köpare eller dennes bank. Riksbanken har också lämnat dispens för valutabankerna att lämna sådana krediter till svensk exportör, utländsk köpare eller dennes bank, som SEK enligt nämnda förordningar refinansierar eller avlyfter.

Riksbanken har vidare lämnat AB Svensk Exportkredit tillstånd att inom ramen för bestämmelserna i förordningen (SFS 1980:561, 4 kap. räntestöd) om statligt stöd till varvsföretag m. m. (med ändring enligt SFS 1981:413, 4 kap. räntestöd), lämna lån i utländsk valuta till svensk redare för finansiering av fartyg beställt hos svenskt varvsföretag före utgången av 1983.

Riksbanken kräver refinansiering i utlandet av kommersiella krediter till utlandet för vissa exportaffärer där utländska varor ingår. Sedan 1979 gäller att affärer där andelen utländska varor uppgår till högst 30 % av kontraktets värde undantagits från kravet.

Direkta investeringar

Ansökningar om tillstånd till direkta investeringar i utlandet behandlades under större delen av året enligt de allmänna riktlinjer som gällt sedan 1969. För valutatillstånd erfordrades således att en direkt investering bedömdes vara exportfrämjande eller eljest förmånlig från bytesbalanssynpunkt. Dessutom ställdes krav på utlandsfinansiering genom upplåning på genomsnittligt minst fem år. Undantag från detta krav gjordes dels vid investering i

försäljningsföretag och andra företag som i betydande omfattning avsatte export från Sverige, dels investeringar understigande 1 mkr, dels också investeringar i länder som är huvudmottagare av svenskt bistånd. Vidare åsattes tillstånd till direkt investering i utlandet med vissa undantag s. k. Höganäsvillkor, vilket innebär att sökanden får förbinda sig att inte utan riksbankens medgivande överlåta andelar i det utländska företaget eller låta fondera vinstmedel i det utländska företaget i större utsträckning än vad som är skäligt med hänsyn till den för riksbanken uppgivna arten av företagets verksamhet. Dessa villkor, som tillämpats sedan 1949, åsatts normalt ej tillstånd till direkt investering i Norden och endast det första villkoret används vid investering i u-länder.

I juni beslöts att undantag från det principiella kravet på utlandsfinansiering av direkta investeringar i utlandet skulle kunna medges i vidgad omfattning, i första hand vid investeringar i Norden.

I oktober beslöts att kravet att investeringen skulle påvisas vara förmånlig från bytesbalanssynpunkt ej längre skulle tillämpas vid prövningen av ansökningar om tillstånd till direkt investering i utlandet. Kravet på tillstånd kvarstår emellertid. Om valutastyrelsen finner att investeringen skulle åsamka landets intressen utomordentlig skada kan ansökan avslås. Härvid kan förutom penning- och valutapolitiska effekter beaktas även industri- och sysselsättningspolitiska strävanden (2 a § valutalagen).

Sverige har genom anslutning till OECD:s kapitalliberaliseringsstadga förbundit sig att medge direkta investeringar i utlandet. De restriktioner som gällde fram till oktober tillämpades med stöd av artikel 7 c i OECD-stadgan. Granskning av Sveriges undantagsställning enligt denna artikel inleddes inom OECD under hösten. Sedan från svensk sida anmälts att riksbanken avsåg att ej längre tillämpa bytesbalanskriteriet för själva transaktionerna men fortsätta att ställa villkor avseende finansieringen har den granskande kommittén föreslagit OECD:s råd att uttala att fortsatt undantag för detta ändamål är berättigat. Under förutsättning att rådet beslutar i enlighet härmed, gäller undantaget sålunda endast för kravet på utlandsfinansiering av direkta investeringar i utlandet.

Svenska rederiers direkta investeringar i utlandet har ofta ej bedömts uppfylla det sedan 1969 uppställda kravet på förmånliga effekter på exporten eller eljest på bytesbalansen. Under perioden 1969–1977 bifölls dessa ansökningar därför i regel ej. Sedan de ekonomiska förhållandena för svensk sjöfart blivit allt svårare och särskild lagstiftning tillkommit för att tillvarata de sjöfartspolitiska intressena kom riksbanken från 1977 att medge direkta investeringar i rederibolag i utlandet även om kriterierna för tillstånd inte var helt uppfyllda. I syfte att uppnå så gynnsamma effekter som möjligt på bytesbalansen kompletterades och utvidgades därvid de s. k. Höganäsvillkoren. Dessa särskilda villkor avsågs bl. a. säkerställa att en uppkommen värdestegringsvinst vid eventuell vidareförsäljning av fartyg hemtogs till Sverige. Vid investering i bekvämlighetsflaggland uppställdes dessutom villkor att ingen som helst fondering av vinster i dotterbolaget fick ske och att detta ej heller fick anskaffa ytterligare tonnage utan riksbankens tillstånd. Villkoren tillämpades lika för fartyg som överlåtits från Sverige och för fartyg som anskaffats i utlandet. Sedan valutastyrelsen beslutat ej längre uppställa

krav på att direkt investering i utlandet skall vara förmånlig för exporten eller eljest för bytesbalansen, bortföll behovet av att generellt uppställa andra villkor för rederiers investeringar än för investeringar i allmänhet. Vid rederiinvestering utan samband med överlåtelse av svenskt fartyg kommer i fortsättningen därför endast att uppställas de traditionella Höganäsvillkoren. Ingen skillnad kommer att göras på investering i bekvämlighetsflaggland och investering i annat land. Då svenskt fartyg överlåtes till dotterbolag i utlandet kommer dock riksbanken även fortsättningsvis att uppställa villkor om hemtagning till Sverige av värdestegringsvinst vid eventuell vidareförsäljning av fartyget. Detta sker i syfte att förhindra att överlåtelse av svenska fartyg till utländska dotterbolag i dåliga konjunkturer leder till okontrollerad kapitalutförsel om överlåtelsepriset understiger fartygets långsiktiga värde.

Bestämmelserna om finansieringen av valutautlånnings direkta investeringar i Sverige ändrades under året. Sedan 1974 har gällt att riksbanken som regel medgivit att högst hälften av köpeskillingen vid förvärv av redan existerande företag respektive av aktiekapitalet eller motsvarande riskkapital vid nyetablering finansieras genom den utländske investerarens upplåning i Sverige, medan den andra hälften skall tillföras från utlandet. Har det utlandsägda företaget i samband med den direkta investeringen velat göra investeringar i fasta anläggningar i Sverige har krävts att minst halva investeringskostnaden tillförs från utlandet. I viss utsträckning har vidare för tillstånd till utländsk direkt investering i Sverige knutits villkor om att eventuell framtida utbyggnad anmäls till riksbanken och att finansieringen sker genom överföring från utlandet i enlighet med vad riksbanken därvid föreskrivit.

Valutastyrelsen beslöt i november att riksbanken som regel endast skall kräva att minst hälften av köpeskillingen respektive aktiekapital eller motsvarande riskkapital finansieras genom överföring från utlandet. Vid lån från moderbolag i utlandet skall på motsvarande sätt moderbolaget, liksom hittills, medges upplåna högst hälften av erforderligt belopp i Sverige. Vid tillståndsgivningen skall däremot krav ej längre uppställas beträffande dotterbolagets finansiering av fasta anläggningar och ej heller beträffande finansiering av eventuella framtida utbyggnader. Vid ansökan om tillstånd till utlåning från svensk långivare till utlandsägt företag i Sverige mot säkerhet av borgen från utländskt moderbolag kan dock riksbanken som hittills kräva att skäliga bidrag lämnas från utlandet till dotterbolagets finansiering av investering i Sverige. I den mån sådan borgen inte erfordras gäller för utlandsägda företag samma regler som för andra svenska företag.

Övriga transaktioner

Under året företogs ytterligare några ändringar av bestämmelserna för vissa transaktionskategorier, bl. a. följande.

Reglerna för valutainlånnings insättningar på valutakonto ändrades. Sedan 1974 har valutakonto för valutainlåning i allmänhet inte fått vara

räntebärande. Valutastyrelsen beslöt i oktober att medel på valutakonto för valutainlänning skulle få förräntas under maximalt 60 dagar från insättningen under förutsättning att insatta medel binds på minst 7 dagar.

För valutabankernas utlåning till inhemska kunder i utländsk valuta har gällt att sådan utlåning skall finansieras genom upptagande av lån i utlandet i utländsk valuta. Detta har ofta skett genom mottagande av depositioner från utländsk bank på valutakonto för valutaautlåning. Det har däremot ej varit tillåtet att använda inlåning på valutakonto för valutainlänning för utlåning inom landet. Denna begränsning av valutabankernas möjlighet till vidareutlåning har kunnat verka fördyrande på utlåningen inom landet och har bedömts kunna undvaras. Med hänsyn härtill beslöt valutastyrelsen i november att medel som mottagits som inlåning på valutakonto för valutainlänning skulle få användas för vidareutlåning i utländsk valuta till valutainlänning.

Valutastyrelsen beslöt i oktober att upphäva en tidigare gällande begränsning av valutabankernas rätt att göra terminsaffärer med utländsk bank i tredje lands valuta som inneburit att sådan terminsaffär fått göras endast i syfte att täcka terminsaffär som valutabanken gjort med valutainlänning.

En generell dispens för insättning på konto i utländsk bank under vistelse i utlandet infördes i november. En förutsättning är att kontot avslutas när utlandsvistelsen upphör och att kvarvarande behållning därvid hemtas till Sverige. Kontot får tillföras pengar som enligt valutaförordningen, riksbankens föreskrifter eller särskilt tillstånd medförts från Sverige eller förvärvats under utlandsvistelsen. Behållning på kontot får tas ut av kontohavaren, användas för sådana betalningar som får göras under utlandsvistelsen eller överföras till Sverige genom valutabank.

Det belopp som normalt får överföras till utlandet vid emigration höjdes i november från 100 000 kr. till 200 000 kr. per person. Tillstånd att överföra kapitalmedel över denna gräns kommer som hittills att medges när emigrant enligt kommunalskattelagen ej längre är att anse som bosatt i Sverige.

Det belopp som vid återbetalning av överskjutande preliminär skatt till person som är bosatt i utlandet får behandlas som löpande betalning höjdes från 10 000 kr. till 25 000 kr. per person och taxeringsår.

Vissa tillstånd till försäljning till utlandet av svenska aktier lämnades under året i enlighet med de förutsättningar som fastställdes av valutastyrelsen 1979. Dessa förutsättningar innebar att tillstånd fick lämnas när aktieöverlåtelseerna bedömdes medföra fördelar från exportförsäljnings- eller kapitalförsörjningssynpunkt eller när speciella skäl ansågs föreligga. Under 1981 lämnades sådana tillstånd till försäljning till utlandet av svenska aktier till ett belopp av ca 1 472 mkr. Härav har under året utnyttjats ca 1 112 mkr.

Valutaregleringens administration

Under året har ca 37 000 ansökningar om tillstånd och andra ärenden handlagts på valutaavdelningen eller lika många som 1979 och 1980.

På valutaavdelningen har liksom föregående år tjänstgjort ca 110 personer.

Tabell 1. Tillstånd för vissa transaktionskategorier

Mkr

	1977	1978	1979	1980	1981
<i>Tillstånd som vid utnyttjande resulterar i kapitalimport</i>					
Utländska direkta investeringar i Sverige	643	788	787	1 586	1 373
Medel- och långfristig upplåning i utlandet ¹ :					
Totalt	13 804	13 992	11 912	12 506	19 238
Nyupplåning	13 527	10 398	8 566	10 603	16 975
<i>Tillstånd som vid utnyttjande resulterar i kapitalexport</i>					
Svenska direkta investeringar i utlandet:					
Totalt	4 315	3 005	3 506	3 796	6 540
Utan krav på utlandsfinansiering	2 464	1 328	1 492	1 448	1 397
Emigranternas överföringar:					
Totalt	320	246	436	448	476
Grundtilldelning	61	76	108	126	115
Rekreationsbostäder i utlandet	51	75	134	128	90

¹ Medel- och långfristig upplåning omfattar lån med en löptid på mer än ett år. Posten upptar inte tillstånd avseende bankers refinansiering av till utlandet lämnade lån eller utlandsägda företags lån från moderbolag eller koncernbolag. De sistnämnda räknas som utländska företags direkta investeringar i Sverige.

Observera att beloppen enbart avser tillstånd. Sålunda ingår ej statens upplåning. Ej heller lån via valutabank som får tas upp utan riksbankens tillstånd sedan de s. k. ramtillstånden avskaffats i mars 1980. (Se Tabellerna 2 och 3).

I valutastyrelsen har följande personella förändringar skett.

Direktör Lennart Ribohn har ersatt direktör Harry Eriksson, utredningssekreterare Clas Nykvist har ersatt ekonomichef Thorsten Holm. Departementsrådet Monica Ulfhielm och sekreterare Lars-Olof Lindgren har ersatt departementsrådet Arne Carlsson och sekreterare Lars Ljung som suppleanter.

Valutastyrelsens och valutadirektionens sammansättning vid utgången av 1981 redovisas nedan.

Statistiska uppgifter om tillståndsgivningen

Tillståndsgivningens utveckling för vissa transaktionskategorier framgår av Tabell 1. Det framgår att tillståndsbeloppet för direkta investeringar i utlandet stigit kraftigt jämfört med tidigare år. Även tillståndsbeloppet för medel- och långfristig upplåning i utlandet visar en inte obetydlig ökning som främst avser exportfinansiering. I övrigt ligger tillståndsbeloppen för de

Tabell 2. Tillstånd till medel- och långfristig upplåning i utlandet, totalt

Fördelning på låntagare. Mkr.

	1977	1978	1979	1980	1981
Kommuner	740	553	365	742	1 094
Rederier	1 569	1 436	1 438	2 201	3 286
Varv	2 020	3 365	2 244	440	1 070
AB Svensk Exportkredit	217	333	254	1 253	5 235
Övriga	9 258	8 305	7 611	7 870	8 553
Summa	13 804	13 992	11 912	12 506	19 238
Upptagna lån ¹					
Staten och riksbanken	9 855	6 409	9 057	23 200	17 104
Valutabankerna ²	—	—	—	1 750	2 300

¹ Som komplement till tillståndsbeloppen i tabellen redovisas här *upptagna* lån som ej krävt riksbankens tillstånd.

² Valutabankernas ramtillstånd ingår i tillståndssiffrorna fram till mars 1980 då beloppsramarna upphävdes. Lån av denna typ som tagits upp efter denna tidpunkt redovisas här som valutabankers upptagna lån.

Anm. Uppgifterna inkluderar tillstånd avseende ersättningslån vid förtidsinlösen av tidigare upptagna lån.

Medel- och långfristig upplåning omfattar lån med en löptid på mer än ett år. Tabellen upptar inte tillstånd avseende bankers refinansiering av till utlandet lämnade lån eller utlandsägda företags lån från moderbolag eller koncernbolag. De sistnämnda räknas som utländska företags direkta investeringar i Sverige och redovisas i Tabell 10.

redovisade transaktionskategorierna på ungefär samma nivå som föregående år.

I det följande lämnas en mer detaljerad redovisning för tillståndsgivningen avseende lån och direkta investeringar. Belopp i utländsk valuta har omräknats till svenska kronor efter den kurs som gällde då tillstånden gavs.

Uppgifter om faktiskt genomförda transaktioner återfinns i den av riksbanken redovisade betalningsbalansstatistiken. I denna ingår även övriga typer av kapitaltransaktioner, t. ex. desinvesteringar och värdepappershandel som inte behandlas här.

Upplåning i utlandet

Riksbankens tillståndssiffror ger ingen fullständig bild av hur den medel- och långfristiga upplåningen i utlandet utvecklats. Den statliga utlandsupplåningen omfattas inte av tillståndsgivningen. Inte heller den upplåning som valutabankerna tidigare företog enligt de s. k. ramtillstånden kräver numera tillstånd. Tabellerna 2 och 3 som visar tillståndsgivningen under den senaste femårsperioden har därför kompletterats med faktiskt upptagna lån som ej krävt riksbankens tillstånd.

Tillståndsgivningen till medel- och långfristig upplåning i utlandet uppgick till 19,2 miljarder kr. 1981 jämfört med 12,5 miljarder kr. 1980. Därtill kommer den statliga upplåningen med 17,1 miljarder kr. 1981 jämfört med 23,2 miljarder kr. 1980 samt icke tillståndspliktig upplåning via valutabank med 2,3 miljarder kr. jämfört med 1,8 miljarder kr. 1980 (Tabell 2). I beloppen ingår även tillstånd avseende ersättningslån för förtidsinlösen av tidigare upptagna lån. Med sådana lån frändragna erhålls tillståndsgivningen för nyupplåning (se Tabell 3) med 17,0 miljarder kr. 1981 (10,6 miljarder kr. föregående år). Den statliga upplåningen tillkommer härmed 13,7 miljarder kr. (22,1 miljarder kr.) samt icke tillståndspliktig bankrefinansiering med 2,3 miljarder kr. (1,8 miljarder kr.). Tillståndsgivningen har som synes ökat kraftigt mellan 1980 och 1981. Huvuddelen av ökningen eller ca 4 miljarder kr. berör AB Svensk Exportkredit och avser finansiering av svensk export. Näringslivet exklusive varv och rederier ligger på samma nivå som föregående år.

Av Tabell 3 framgår olika låntagarkategoriernas andel av lånetillstånden avseende nyupplåning. Av tillståndsbeloppet för 1981 avser 16 % finansiering av svenska direkta investeringar i utlandet. En fördelning på lånetyper för 1981 visar att 27 % av tillståndsbeloppet avser obligationslån och 73 % övriga lån.

I tillståndsbeloppen avseende nyupplåning ovan ingår såväl valutabankernas upplåning under ramtillstånd (t. o. m. mars 1980) som deras upplåning

Tabell 3. Tillstånd till medel- och långfristig nyupplåning i utlandet
Fördelning på låntagare. Mkr

	1977	1978	1979	1980	1981
Kommuner	740	553	208	593	1 091
Rederier	1 569	1 152	1 264	1 682	2 731
Varv	2 020	2 500	1 187	278	815
AB Svensk Exportkredit	217	333	254	1 253	5 235
Övriga	8 981	5 860	5 653	6 797	7 103
Summa	13 527	10 398	8 566	10 603	16 975
Upptagna lån ¹					
Staten och riksbanken	9 855	2 035	9 057	22 106	13 678
Valutabanker ²	—	—	—	1 750	2 300

¹ Som komplement till tillståndsbeloppen i tabellen redovisas här *upptagna* lån som ej krävt riksbankens tillstånd.

² Valutabankernas ramtillstånd ingår i tillståndssiffrorna fram till mars 1980 då beloppsramarna upphävdes. Lån av denna typ som tagits upp efter denna tidpunkt redovisas här som valutabankers upptagna lån.

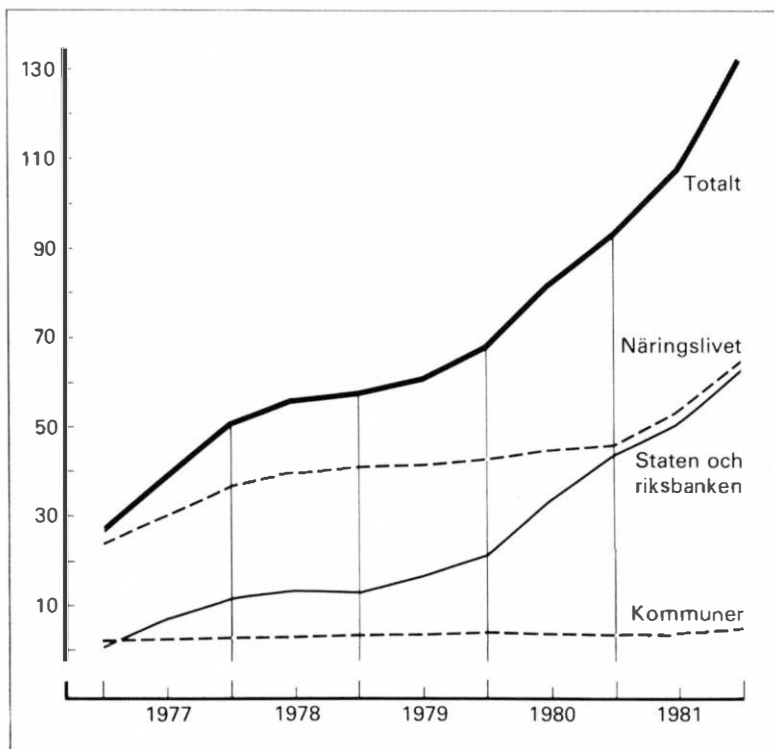
Anm. Uppgifterna avser tillstånd till *nyupplåning*, dvs. exklusive tillstånd avseende ersättningslån vid förtidsinlösen av tidigare upptagna lån.

Medel- och långfristig upplåning omfattar lån med en löptid på mer än ett år. Tabellen upptar inte tillstånd avseende bankers refinansiering av till utlandet lämnade lån eller utlandsägda företags lån från moderbolag eller koncernbolag. De sistnämnda räknas som utländska företags direkta investeringar i Sverige och redovisas i Tabell 10.

Diagram 1. Utestående medel- och långfristiga utlandslån fördelade på sektorer

Stockuppgifter vid slutet av varje halvår. Miljarder kr.

för vidareutlåning till svenska låntagare med tillstånd i varje enskilt fall. Valutabankernas andel av tillståndsbeloppet var 5,5 miljarder kr. 1981 jämfört med 2,5 miljarder kr. 1980. Därtill kommer den icke tillståndspliktiga upplåningen. Kommuninstituten deltog på motsvarande sätt med 0,1 miljarder kr. 1981 jämfört med 0,1 miljarder kr. 1980.

Den vid årskiftet 1981/82 utestående medel- och långfristiga låneskulden beräknas ha uppgått till ca 132 miljarder kr. mot ca 94 miljarder kr. vid föregående årsskifte. Beräkningen bygger på uppgifter avseende faktiskt upptagna lån under 1981 och tidigare. Av Diagram 1 framgår låneskuldens fördelning på olika sektorer. Staten står liksom vid föregående årsskifte för närmare 50 % av den totala låneskulden. En sammanställning över förfallande amorteringar på låneskulden har gjorts på grundval av uppgifter från låntagarna (se Tabell 4). Omräkning till svenska kronor har skett efter de kurser som gällde vid utgången av 1981. Det bör framhållas att förändringar i låneskulden delvis beror på valutakursförändringar. Devalveringen i september samt den av andra orsaker kraftiga uppgången av dollarkursen under 1981 beräknas ha uppjusterat låneskulden med ca 20 miljarder kr. Låneskuldens fördelning på valutor framgår av Tabell 5.

Tabell 4. Förfallande amorteringar på utestående medel- och långfristiga utlandslån
Miljarder kr.

	Staten och riksbanken	Kommuner	Övriga	Krediter utan fast- ställd amor- teringsplan	Totalt
1982	2,9	0,3	9,4		12,6
1983	4,7	0,4	8,6		13,7
1984	6,5	0,3	8,3		15,1
1985	5,9	0,4	9,7		16,0
1986	11,8	0,5	12,1		24,4
1987	7,7	0,6	4,1		12,4
1988	9,1	0,4	2,7		12,2
1989	3,5	0,4	2,0		5,9
1990	5,8	0,6	1,7		8,1
1991	4,8	0,8	4,8		10,4
Summa	62,7	4,7	63,4	1,5	132,3

Anm. Medel- och långfristig upplåning omfattar lån med en löptid på mer än ett år. Tabellen upptar inte bankers lån för refinansiering av till utlandet lämnade lån eller utlandsägda bolags lån från moderbolag eller koncernbolag.

Tabell 5. Utestående medel- och långfristiga utlandslån. Stockuppgifter vid utgången av 1981.
Miljarder kr.

	Staten och riksbanken	Kommuner	Övriga	Totalt	Procentuell andel
USD	39,0	0,9	22,1	62,0	47
DEM	8,6	0,6	6,0	15,2	11
CHF	6,0	1,0	7,0	14,0	11
JPY	3,2	0,3	0,6	4,1	3
NLG	1,3	0,8	1,8	3,9	3
Övriga	1,6	0,7	6,2	8,5	6
Multi currency lån ¹	3,0	0,4	21,2	24,6	19
Summa	62,7	4,7	64,9	132,3	100

¹ Lån som under löptiden kan byta valuta.

Anm. Medel- och långfristig upplåning omfattar lån med en löptid på mer än ett år. Tabellen upptar inte bankers lån för refinansiering av till utlandet lämnade lån eller utlandsägda företags lån från moderbolag eller koncernbolag.

De svenska företagens kortfristiga export- och importfinansiering i utländsk valuta sker numera i huvudsak i svensk bank. I mindre omfattning upptas krediter direkt i utländsk bank. Vid årsskiftet 1981/82 uppgick de svenska bankernas utestående krediter till 14,3 miljarder kr vilket innebär en kraftig ökning från 7,7 miljarder kr vid föregående årsskifte. Företagens

motsvarande krediter i utländska banker ökade något under 1981 till 2,6 miljarder kr. främst p. g. a. kursförändringar under året.

Kommersiella krediter till utlandet

Krediter till svensk exportörs eller importörs utländske motpart eller dennes bank lämnas av valutabankerna. Det gäller främst längre krediter vid leverans av kapitalvaror framförallt till statshandelsländer och u-länder. Tillstånd för valutabankerna att ge sådana krediter lämnades under 1981 med 1,5 miljarder kr. mot 2,3 miljarder kr. 1980. Krediterna avsågs närmast helt bli refinansierade i utlandet. Krediter med löptider på fem år eller mer uppgick till 0,9 miljarder kr. Under det statsstödda systemet för exportkreditfinansiering lämnas krediter av AB Svensk Exportkredit (SEK) och av valutabankerna med refinansiering hos SEK. Sådan kreditgivning sker med dispens från riksbanken och ingår således inte i tillståndsbeloppen ovan.

Direkta investeringar i utlandet

Tillståndsgivningen för svenska direkta investeringar i utlandet har under de närmast föregående åren legat relativt konstant kring 3,5 miljarder kr. Den höga siffran för 1977 kan förklaras av vissa typer av investeringar, främst i utländska rederier, som uppgick till betydande belopp och som ej haft sin motsvarighet därefter. Dessa investeringar berörde främst Norge och Storbritannien. Under 1981 ökade tillståndsgivningen kraftigt och uppgick till 6,5 miljarder kr. Tabell 6 visar tillståndsgivningen med fördelning på länder och ländergrupper under den senaste femårsperioden. Den regeländring med slopandet av bytesbalanskriteriet vid tillståndsprovningen som infördes i oktober (se tidigare avsnitt) bidrar inte till att förklara uppgången i tillståndsbeloppet. Istället förklaras den kraftiga ökningen av ett flertal stora företagsförvärv men också följdinvesteringar i framförallt USA och Storbritannien. Dessa två länder står för 45 % av det totala tillståndsbeloppet.

Tillståndsbeloppet för u-länder uppgick till 935 mkr mot 574 mkr under föregående år. Av beloppet avser 78 mkr (föregående år 195 mkr) Afrika, 501 mkr (268 mkr) Latinamerika och 356 mkr (111 mkr) Asien.

Av det totala tillståndsbeloppet 1981 avsåg 30 % tillstånd till nyetableringar. 1980 var motsvarande andel 38 %. Antalet nyetableringar 1981 och 1980 var 840 respektive 560.

Av tillståndsbeloppet avsåg 62 % insatser i form av eget kapital och resten lån och annat obundet kapital.

Tabell 6. Tillstånd till svenska direkta investeringar i utlandet, totalt och försäljningsföretag

Fördelning på länder och ländergrupper. Mkr.

	1977		1978		1979		1980		1981	
	T	F	T	F	T	F	T	F	T	F
USA	557	85	576	83	988	142	1 194	134	1 846	108
Storbritannien	620	86	317	46	243	72	313	36	1 085	57
Schweiz	67	16	66	33	55	16	54	9	587	15
Västtyskland	327	62	148	87	291	64	111	49	449	63
Frankrike	206	22	301	107	334	72	249	43	303	50
Danmark	180	57	118	63	179	58	192	43	237	72
Argentina	70	27	76	46	110	13	21	1	217	16
Norge	571	58	94	61	169	95	151	22	181	24
Nederländerna	233	20	200	11	121	11	105	8	144	18
Finland	134	52	89	52	94	48	143	35	132	11
Saudi-arabien	28	1	38	1	28	—	21	—	132	—
Mexico	47	3	19	1	42	7	26	2	131	4
Luxemburg	35	—	87	—	36	—	143	—	108	—
Belgien	80	28	83	20	49	11	128	12	107	23
Kanada	82	17	9	4	73	6	110	7	89	13
Australien	55	6	35	2	70	34	90	10	88	4
Brasilien	589	2	305	4	142	30	106	1	80	—
Övriga länder	434	99	444	113	482	138	639	93	624	124
Summa	4 315	641	3 005	734	3 506	817	3 796	505	6 540	602
Norden	885	167	301	176	442	201	486	100	550	107
Övriga OECD	2 474	395	1 982	454	2 436	516	2 711	363	5 043	405
U-länder ¹	947	79	709	104	596	100	574	42	935	90
Övriga länder	9	—	13	—	32	—	25	—	12	—

¹ Enligt FN:s definition.

Anm. I tabellen särredovisas de länder för vilka beloppen under 1981 överstigit 70 mkr, ordnade efter beloppsstorlek.

T = Investeringar totalt.

F = Investeringar i försäljningsföretag dvs. företag vilkas enda ändamål är försäljning av huvudsakligen svenska exportvaror i utlandet. Bland övriga företag överväger beloppsmässigt utvinnings-, tillverknings- och sammansättningsföretag (produktionsföretag).

Tabell 7 Tillstånd till svenska direkta investeringar i utlandet

Procentuell fördelning efter transaktionsform

	1977	1978	1979	1980	1981
Betalning från Sverige	11	17	17	16	14
Upplåning i utlandet	43	56	58	62	79
Insats av varor och tjänster	19	—	1	—	1
Disposition av varufordran	16	8	12	5	4
Disposition av vinstmedel	9	11	6	4	1
Övrigt	2	8	6	13	1
Summa	100	100	100	100	100

Utlandsinvesteringarnas fördelning på transaktionsformer framgår av Tabell 7. För 79 % av tillståndsbeloppet krävdes finansiering genom upplåning i utlandet med i regel genomsnittlig löptid på minst fem år. Tabell 8 visar investeringstillstånden med fördelning på investeringsobjekt.

De uppgifter som lämnas här gäller direkta investeringar, dvs. kapitaltillskott från moderbolag till dotterbolag i annat land. Förutom att moderbolaget finansierar dotterbolaget genom att tillföra medel (direkt investering), kan dotterbolaget finansiera sig genom egen upplåning i utlandet. Sådan

Tabell 8 Tillstånd till svenska direkta investeringar i utlandet

Procentuell fördelning på investeringsobjekt

	1977	1978	1979	1980	1981
Produktionsföretag ¹	50	49	54	50	61
Försäljningsföretag	15	25	23	13	9
Rederier ²	23	7	6	4	3
Övriga	12	19	17	33	27
Summa	100	100	100	100	100

¹ Härmed avses utvinnings-, tillverknings- och sammansättningsföretag.

² Svenska varvs och rederiers investeringar i utländska rederier.

Tabell 9. Tillstånd till svenska företag att ställa borgen/garanti för utländska dotterbolags upplåning

Mkr

	1977	1978	1979	1980	1981
Norden	475	411	353	912	675
Övriga OECD	2 409	2 623	2 169	2 909	5 619
U-länder	1 239	752	965	1 598	2 141
Övriga	8	8	2	1	325
Summa	4 131	3 794	3 489	5 420	8 760

upplåning kan ske med borgen eller garanti från moderbolaget. Tillståndsgivningen till sådana borgens- och garantiåtaganden är betydande och redovisas i Tabell 9. För 1981 var tillståndsbeloppet 8,8 miljarder kr. och översteg klart de redovisade direktinvesteringstillstånden. För dotterbolagens upplåning utan säkerhet från moderbolagen krävs ej riksbankens tillstånd och statistik över sådan upplåning kan därför ej redovisas.

Utländska direkta investeringar i Sverige

Tillståndsbeloppet för utländska direkta investeringar i Sverige fördubblades mellan 1979 och 1980. Under 1981 låg tillståndsgivningen kvar på föregående års nivå och uppgick till 1,4 miljarder kr. Som framgår av Tabell 10 svarar Norge, USA och Västtyskland för de största tillståndsbeloppen. Utländska företags lån från moderbolag eller koncernbolag ingår i

Tabell 10. Tillstånd till utländska direkta investeringar i Sverige, totalt och försäljningsföretag

Fördelning på länder och ländergrupper. Mkr

	1977		1978		1979		1980		1981	
	T	F	T	F	T	F	T	F	T	F
Norge	36	8	132	26	58	11	15	5	317	14
USA	94	26	204	34	118	63	404	127	273	75
Västtyskland	129	24	56	34	109	51	239	27	178	53
Frankrike	58	31	10	1	57	2	524	36	147	99
Storbritannien	38	9	134	119	119	14	86	40	134	35
Finland	14	5	48	13	83	4	83	14	123	32
Danmark	86	26	55	33	67	30	39	29	71	18
Schweiz	49	35	56	31	50	21	38	29	44	21
Nederländerna	7	—	6	2	23	7	23	3	25	6
Japan	—	—	19	19	11	11	28	28	18	18
Sovjetunionen	1	—	20	20	—	—	19	19	12	12
Övriga	131	117	48	41	92	57	88	71	31	20
Summa	643	281	788	373	787	271	1 586	428	1 373	403
Norden	136	39	235	72	210	46	137	48	511	64
Övriga OECD	497	235	521	270	561	213	1 425	358	834	319
Övriga länder	10	7	32	31	16	12	24	22	28	20

Anm. I tabellen särredovisas de länder för vilka beloppen under 1981 överstigit 10 mkr, ordnade efter beloppsstorlek.

T = Investeringar totalt.

F = Investeringar i försäljningsföretag dvs. företag vilkas enda ändamål är försäljning av huvudsakligen utländska varor i Sverige. Bland övriga företag överväger beloppsmässigt tillverknings- och sammansättningsföretag (produktionsföretag).

siffrorna med 610 mkr jämfört med 803 mkr 1980. Av totalbeloppet uppgick andelen nyetableringar till 42 % jämfört med 47 % 1980. Antalet nyetableringar uppgick till 272 mot 213 föregående år. Tillstånd för lån från svenska kreditinstitut till utlandsägda bolag i Sverige mot borgen av utländska moderbolag och banker ingår ej i de redovisade tillståndsbeloppen för direkta investeringar i Sverige. Sådan tillståndsgivning uppgick till 929 mkr 1981 mot 778 mkr 1980.

På valutastyrelsens vägnar:

Kurt Eklöf

/M Belaieff

Stockholm den 20 januari 1982

Valutastyrelsens sammansättning 1981-12-31.

Förordnade för samtliga i styrelsen förekommande ärenden:

Ledamöter

Kurt Eklöf, ordförande
 Vice riksbankschef
 Allan Hernelius, vice ordförande
 Riksdagsman
 Åke Gustafsson
 Riksbanksdirektör
 Claes-Göran Källner
 Direktör
 Svenska Bankföreningen
 Lars Lidén
 Direktör
 Esselte AB
 Lennart Ribohn
 Direktör
 AB Electrolux
 Sten Westerberg
 Statssekreterare
 Ekonomidepartementet

Personliga suppleanter

Lars Nyström
 Bankokommissarie
 Eric Wärnberg
 Riksdagsman
 Vakant
 Bengt-Göran Löwenthal
 Direktör
 Svenska Bankföreningen
 Hans Möller
 Direktör
 Möllers Kafferosteri AB
 Thomas Hagdahl
 Direktör
 Sveriges Industriförbund
 Kurt Malmgren
 Rättschef
 Budgetdepartementet

Förordnade för ärenden rörande direkta investeringar i utlandet:

Ledamöter

Rune Molin
 Sekreterare
 Landsorganisationen i Sverige
 Robert Nilsson
 Statssekreterare
 Industridepartementet
 Clas Nykvist
 Utredningssekreterare
 Tjänstemännens Centralorganisa-
 tion
 Marianne Wahlberg
 Statssekreterare
 Arbetsmarknadsdepartementet

Personliga suppleanter

Lars-Olof Lindgren
 Sekreterare
 Landsorganisationen i Sverige
 Olle Stångberg
 Departementsråd
 Industridepartementet
 Sören Lindebro
 I:e sekreterare
 Svenska Industritjänstemanna-
 förbundet
 Monica Ulfhielm
 Departementsråd
 Arbetsmarknadsdepartementet

Valutadirektionens sammansättning 1981-12-31

Ledamöter

Kurt Eklöf, ordförande

Åke Gustafsson, vice ordförande

Lars Nyström

Vakant

Föredragande gruppchef (eller motsvarande)

Suppleanter

Robert Sparve

Nils Bjärtun

